

Sveriges landskaps- klimat

På omslagets framsida finns angivet varje landskaps absolut högsta och lägsta uppmätta temperatur och på baksidan varje landskaps högsta dygns- och månadsnederbörd.

Förord

Det här faktabladet innehåller en samling artiklar om klimatet i våra landskap, som från februari 2003 till och med december 2007 publicerades i SMHIs månadstidskrift *Väder och Vatten*. Artiklarna är skrivna av **Haldo Vedin**, numera pensionerad meteorolog, som även ställt upp i arbetet med faktabladet genom att återgranska och i några fall uppdatera artiklarna. Behjälpliga faktagranskare vid det tidigare artikelarbetet var främst Hans Alexandersson och Sverker Hellström.

För en utförligare presentation av Sveriges klimat med bland annat kartor över temperatur- och nederbördsfördelning hänvisas till Sveriges Nationalatlas, bandet "Klimat, sjöar och vattendrag" (andra upplagan, 2004), temaredaktörer Birgitta Raab och Haldo Vedin. Där liksom i det här faktabladet har perioden 1961-90 använts för beräkning av medelvärden.

Anna Jansson och Catarina Sundström har bidragit med värdefulla kommentarer och korrekturläsning.

Ett stort tack till Naturhistoriska riksmuseet som vänligen har ställt foton av landskapsblommorna till vårt förfogande.

Norrköping november 2009

Carla Eggertsson Karlström

Skåne

Prästkrage

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Skåne står med många svenska värmerekord men också ett par nederbördsrekord. Det öppna landskapet medför även att det blåser ofta och hårt. Medeltemperaturen i januari varierar från 0° på Falsterbonäset till -2° vid Smålandsgränsen, och i juli från 15° i trakterna av Skånes Fagerhult till 17° i Malmö. Den uppmätta genomsnittliga årsnederbörden är minst, omkring 500 mm, på Falsterbonäset och i Åhustrakten, medan den är dubbelt så stor 200 mm på Hallandsåsen.

Ett varmt landskap...

Sveriges sydligaste landskap är även det i genomsnitt varmaste, något som gäller alla årstider utom möjligen sommaren, som dock är längre här än i övriga delar av landet. Skånska väderstationer innehar de svenska värmerekorden för maj (32.5° i Kristianstad den 27/5 1892), september (29.1° i Stehag den 1/9 1975), november (18.4° i Ugerup vid Kristianstad den 2/11 1968) och december (13.7° i Simrishamn den 24/12 1977). Majrekordet delar Kristianstad dock med Kalmar. Den högsta temperaturen någonsin i Skåne är 36.0°, vilket uppmättes i Ängelholm den 30 juni 1947.

...men bistert ibland

Skånes lägsta temperatur uppmättes i Sjöholm mellan Stehag och Höör den 26 januari 1942, då det var vindstilla och -34.0°. Att det är en sak vad termometern visar och en helt annan sak hur mycket man fryser hade skåningarna blivit varse dagen innan. Då var det nämligen enligt termometern omkring fem grader varmare, men samtidigt blåste det kuling, åtminstone på öppet belägna platser, vilket motsvarar ungefär samma kyleffekt som vid -47° och vindstilla.

Katastrofregn

Den största dygnsnederbörd som rapporterats från en SMHI-station i Skåne är 159 mm i Båstad den 26 juli 1937, men det finns säkra uppgifter om betydligt större dygnsmängder. Forskare vid universitetet i Lund studerade i början på 1960-talet nederbördsfördelningen

i östra Skåne i detalj och under den tid dessa mätningar pågick inträffade flera extrema skyfall. Allra mest under ett dygn fick Karla-by, 6 km väster om Simrishamn, med 237 mm den 8 augusti 1960. En ännu större mängd, 260 mm, föll dock enligt privata mätningar i Vånga i nordöstra Skåne den 31 juli 1959. Under denna månad, som i övrigt var mycket torr, fick vår station i Bäckaskog i samma område hela 333 mm regn, vilket är den största uppmätta månadsmängden oavsett månad i Skåne.

Snöstormar...

Dessa häftiga regn orsakade stor förödelse, men trots överlag beskedliga vintrar är det ändå snön och blåsten som tillsammans ställer till de verkligt stora väderproblemen i Skåne. Det allra värsta snöovädret efter kriget inträffade vintern 1978-79. Problemen började redan i samband med en svår snöstorm strax före årsskiftet, men förvärrades av ytterligare en mycket långvarig sådan i mitten av februari. Det är ingen överdrift att karakterisera de då rådande förhållandena som katastrofala. Med hänsyn till det stora antalet drabbade och det allvarliga i situationen måste snöovädret i februari 1979 betecknas som det svåraste i Sverige över huvud taget i modern tid. Det största snödjup som rapporterats i Skåne, inträffade dock den 20 mars 1942 då Sankt Olof hade 100 cm. Värt att notera är också att den som helhet ovanligt varma och torra sommaren 1955 inleddes med extremt kyligt väder och att det till och med kom lite snö på sina håll i Skåne så sent som den 8 juni.

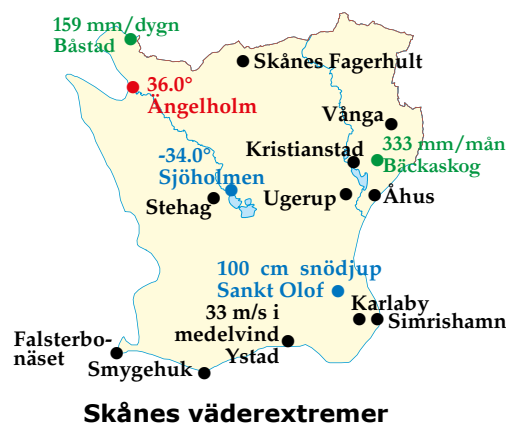
...och orkaner

Den öppna landskapstypen i stora delar av Skåne ger vinden fritt spelrum, ofta med skador som följd. Den orkan som i synnerhet drabbade de södra delarna av landskapet den 17 oktober 1967 torde vara den svåraste där under de senaste 100 åren. Som mest blåste det då 33 m/s i medelvind i Ystad och antagligen ännu mer vid Smygehuk, där dock vindmätaren blåste sönder innan vinden kulminerat. Denna storm krävde minst fyra människoliv.

Skåne

Temperatur:	
0 – -2°	januari-medel
15 – 17°	juli-medel
Nederbörd:	
500 – 1000 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Blekinge

Blekinge – Sveriges trädgård – det är klart att ett sådant landskap måste ha ett gynnsamt klimat. Men läget vid havet medför också att man är mer utsatt för oväder än i områden längre in i landet. Medeltemperaturen i januari varierar från omkring 0° på Utklippan till -2° i norr, medan den i juli är omkring 16° i hela landskapet. Den genomsnittliga årsnederbörden är minst, omkring 500 mm, på de yttersta öarna och störst, omkring 700 mm, dels i landskapets nordligaste delar, dels på Ryssberget längst i väster.

Temperaturrekord

Blekinge kan inte ståta med några svenska värmererekord, men eftersom såväl Kristianstad som Kalmar har sådana, så kan avsaknaden tolkas som att termometrarna i Blekinge varit ovanligt väl skyddade mot solstrålning. Den högsta temperaturen i Blekinge har märkligt nog uppmätts ute på Hanö, som den 9 augusti 1975 hade 34.6°. Den lägsta temperaturen uppmättes den 26 januari 1942, då Marielund nordväst om Karlskrona rapporterade -32° och Ronneby -31.8°. Det förstnämnda rekordet saknar tiondel då observatören bara angav minimitemperaturen på en halv grad när. Dagen innan blåste det kraftigt, så att kölden upplevdes som betydligt mer bitande trots att termometern visade lite högre temperatur då.

Skyfall

Den största dygnsnederbörd som noterats i Blekinge är 127 mm i Bredåkra vid Kallinge den 18 augusti 1994. Det var i samband med ett mycket omfattande regn som gav mer än 60 mm i hela östra Blekinge. Även september var mycket regnig detta år och landskapets största månads mängd, 227 mm, uppmättes då i Gyngamåla, 2 km nordost om Ringamåla kyrka. Ett annat regn som gav mycket stora mängder i Blekinge inträffade den 31 juli 1959, då landskapets västligaste delar fick över 100 mm på 24 timmar. Grundsjön på Ryssberget, 200 m in på den skånska sidan av gränsen,

fick då 247 mm under juli. Notabelt är att juli 1959 var rekordtorr i andra delar av landet.

Snöstormar...

Blekinge har ett för väder och vind mycket utsatt läge, vilket bl a yttrat sig i ett flertal besvärliga snöstormar. Den kanske allra värsta i modern tid inträffade den 11 januari 1968, då det kom omkring en halv meter snö i stora delar av landskapet. Snödrivorna hindrade all trafik på många av vägarna under två dygn. Vid detta tillfälle förekom också kraftig åska. Ett annat märkligt snöoväder drabbade landskapet så tidigt på säsongen som den 29 november 1973, då Komstorp vid ostkusten uppmätte 68 cm snö, vilket är rekord för Blekinge oavsett månad.

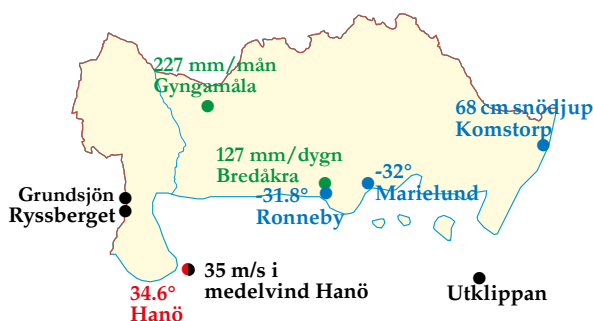
...och orkaner

Hanö är den av våra kuststationer som har den längsta serien av vindmätningar på en och samma plats. Det svåraste ovädet där sedan mätningarnas början 1944 är den orkan som drabbade sydkusten den 17 oktober 1967. Då uppmättes en högsta tiominutersmedelvind på 38 m/s. Som ännu märkligare måste dock vindförhållandena på nyårsaftonen 1978 anses vara. Då lamslogs Blekinge av en snöstorm från ostnordost med medelvindhastigheter på upp till 35 m/s vid Hanö innan vindmätaren blåste sönder, en ytterst anmärkningsvärd hastighet vid denna vindriktning.

Ek

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Blekinges väderextremer

Blekinge

Temperatur:

0 – -2° januari-medel

16° juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
700 mm

(medel 1961-90)

Halland

Hårginst

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

I inga bebodda delar av Sverige regnar det så mycket som i Halland. Däremot finns det obebodda områden i fjällen som får betydligt mer nederbörd. Hela landskapet är dock inte nederbördsrikt; ute på Nidingen stannar t ex den genomsnittliga årsnederbörden vid endast 600 och längs större delen av kusten vid 700 mm. I ett smalt stråk i landskapets östra del, där terrängen sluttar som brantast upp mot Sydsvenska höglandet, får man dock lokalt uppemot 1200 mm. Medeltemperaturen varierar i januari från omkring -1° vid kusten till mellan -2 och -3° vid gränsen mot Småland och Västergötland i öster. I juli är den $15-16^{\circ}$ i hela landskapet med de lägsta värdena vid Smålandsgränsen.

Varmt vid ostvindar

I Sverige blåser det mest från väster, och genom att det fläktar från havet blir det då inte lika varmt i Halland som i östra Småland. Vid tillfällen med östlig vind kan det dock bli extremt varmt, och Genevad har till och med det svenska värmerekordet för april med 29.0° som uppmättes den 27 april 1993. Den allra högsta temperatur som uppmätts i landskapet är 35.5° i Torup den 10 augusti 1992, för övrigt en mycket märklig "värmebölja" som bara varade en enda dag. Det halländska köldrekordet lyder på -34.0° och sattes i Kinnared den 20 februari 1940. Här liksom i övriga delar av Sydsverige är det dock ingen tvekan om att man frös mer den 25 januari 1942, då det visserligen var sex grader varmare, men det samtidigt blåste friskt.

Nederbördsrekord

Halland är som nämnts mycket nederbördsrikt, och man kunde kanske därför förvänta sig att landskapet skulle inneha en mängd nederbördsrekord för Sverige. Så är dock inte fallet även om det är mycket nära i flera fall. Baramossa på Hallandsåsen noterade sålunda 1725 mm 2007, den näst största årsmängd som uppmätts i Sverige. I juli samma år fick Baramossa också hela 334 mm, vilket är julirekord i bebodda delar av Sverige. Varken på dygns-

eller månadsbasis räcker dock de halländska mängderna i övrigt till några svenska rekord. De återfinns i stället i många fall i fjällkedjans västra delar och längs ostkusten. Den största månads mängd som uppmätts i landskapet är 340 mm i Havraryd, 7 km norr om Simlångsdalen, i augusti 1912, en extremt regnig månad i hela södra och mellersta Sverige. Den största dygns mängden i Halland är 116 mm som uppmättes i Kinnared den 15 juli 1946.

Snöstormar...

Att det inte behövs några rekordmängder för att orsaka totalt snökaos blev uppenbart under nyårshelgen 1985-86. Inre Halland fick då upp till 60 cm snö på 24 timmar, vilket lamslog kommunikationerna och vållade långvariga elavbrott. Fullt lika dramatiskt var det inte i början av april 1970, men även då vållade rikliga och långvariga snöfall stora problem i Halland. Då noterades också det största snödjupet i landskapet med 86 cm i Fröslida mellan Oskarström och Torup den 7.

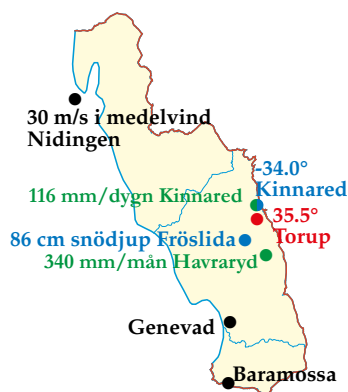
...och andra stormar

Läget vid västkusten medför också att Halland är svårt utsatt för stormar. Den värsta av dessa i någorlunda modern tid tycks ha varit julstormen 1902. Vinden nådde då orkanstyrka vid kusten under natten till annandagen. Från den stormen härrör följande, numera klassiska och mycket ödesmättade notis i Svenska Dagbladet: "Snälltåget från Malmö och Helsingborg som skulle ha ankommit till Göteborg kl 7 i morse, har efter passerandet av Slöinge station icke hörts av." En annan mycket svår storm drabbade landskapet den 22 september 1969. Medelvindar på upp till 30 m/s uppmättes då på Nidingen. Lika mycket blåste det där den 27 januari 1990, men den stormen orsakade inte på långt när lika omfattande skador.

Halland

Temperatur:	
$-1 - -3^{\circ}$	januari-medel
$15 - 16^{\circ}$	juli-medel
Nederbörd:	
600 –	års-medel
1200 mm	
(medel 1961-90)	

Hallands väderextremer

Småland

Småland är Sveriges tredje största landskap och har därtill en höjdskillnad på hela 377 m, vilket innebär stora klimatskillnader. I januari är det i genomsnitt -4° på landskapets högsta punkt, Tomtabacken, lika kallt som i Gävletrakten, medan det vid södra Kalmarsund bara är omkring -1° . Än märkligare är att Tomtabacken i juli har en medeltemperatur på bara 14° , nästan på tiondelen samma som Jokkmokk vid polcirkeln. Kustområdena i öster är ett par grader varmare, och hör till de varmaste i Sverige. Den uppmätta årliga nederbördsmängden varierar i genomsnitt från 500 mm i Kalmartrakten och på Visingsö till det dubbla vid gränsen mot Halland.

Varmast i Sverige

Bertil Axelsson i Målilla (senare meteorolog vid SMHI) uppmätte 38.0° vid en extra observation kl 14 den 29 juni 1947. En tangering av det svenska temperaturrekordet var därmed ett faktum! Förutom varmerekordet för juni innehar olika platser i östra Småland de svenska varmerekorden för ytterligare fem månader, nämligen januari med 12.4° i Allgunnen den 5/1 1973, februari med 16.5° i Västervik och Ölvingstorp sydväst om Kalmar den 18/2 1961, mars med 22.2° i Oskarshamn och Sandbäckshult sydväst om Mönsterås den 30/3 1968, maj med 32.5° i Kalmar den 28/5 1892 (delat med Kristianstad dagen innan) samt oktober med 24.5° i Oskarshamn den 9/10 1995.

Kallast i Götaland

Småland innehar också köldrekordet för Götaland. Det sattes den 13 och 14 januari 1918, då Lommaryd hade -38.5° . Nästan lika kallt var det den 26 och 27 januari 1942, då Ogestad, Lessebo och Oskarshamn hade -38.0° . Noteringen i Oskarshamn är mycket anmärkningsvärd, eftersom staden ligger vid kusten.

Rekordregn i Växjö

Den västra delen av Småland får i genomsnitt betydligt mer nederbörd än den östra beroende på att de förhärskande sydvästvindarna tvingar luften att stiga över Sydsvenska höglandet. De största dygnsmängderna förekommer däremot i samband med att lågtryck passerar norrut över Östersjön och det allra värsta regnet i Småland var ett åskregn som den 14 augusti 1945 gav 141 mm i Växjö. Augusti 1945 är också den nederbördsrikaste kalendermånaden i Småland med 347 mm i Ljungby.

Våldsamma oväder

Smålandskusten är utsatt för svåra snöfall i samband med ihållande nordostvind över isfritt hav. Det värsta av dessa inträffade den 3-4 januari 1985, och gav upp till en meter nysnö. Enligt SMHIs kartläggning uppskattas snödjupet i trakten av Misterhult till som mest ca 150 cm vid detta tillfälle. Ett i tiden mer

utdraget snöfall inträffade under första hälften av januari 1987, alltså bara två år senare. Då var snödjupet störst i Oskarshamn med 105 cm den 14. Båda snöovädren orsakade enorma problem för trafiken. Men det kan även snöa våldsamt i inlandet. Under ett mycket svårt snöoväder som kulminerade den 17 november 1995 fick sålunda Ramsjöholm nordost om Huskvarna 75 cm snö. Det största snödjup som uppmätts i Småland är 125 cm i Tranhult väster om Vaggeryd den 14 februari 1977. Ett snöfall som inträffade den 23 oktober 1921 vållade närmast totalt bortfall i eldistributionen i norra Götaland och södra Svealand. Anmärkningsvärt är också ett snöfall som så sent som den 14 juni(!) 1982 gav upp till en decimeter snö i landskapets inre.

Extrema skogsskador

Eftersom det blåser från väster när det stormar som värst i Sverige, är Småland då mindre utsatt än väst- och sydkusten. Att det kan blåsa hårt även vid västvindar blev smålänningarna dock varse den 8 januari 2005, då vindbyar på upp till 33 m/s noterades i både Växjö och Ljungby. Vid detta tillfälle orsakades extremt omfattande skogsskador och avbrott i elförsörjningen och teletrafiken. Ett mer okänt problem för elförsörjningen orsakade stormen den 22 september 1969. Då piskades salt skum upp till havs och drev in över land, bl a till Småland, där det avsattes på elledningarnas isolatorer med kortslutning som följd.

Smålands väderextremer

Linnea

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Småland

Temperatur:

$-1 - -4^{\circ}$ januari-medel

$14 - 16^{\circ}$ juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
1000 mm

(medel 1961-90)

Öland

Ölandssolvända

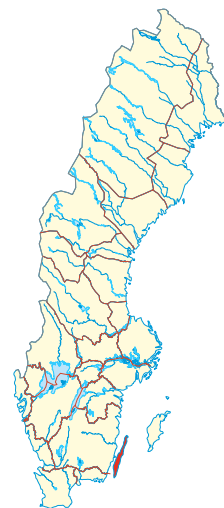

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Öland är Sveriges minsta landskap, och var man än befinner sig på ön så har man mindre än en mil till havet. När dess högsta punkt dessutom bara ligger lite drygt 50 m ö h, inser man att klimatet måste vara ganska enhetligt. Något som också återspeglas i data från de meteorologiska stationerna. Medeltemperaturen varierar exempelvis bara mellan -1 och -2° i februari – den kallaste månaden på ön – och mellan 16 och 17° i juli. Öns inre är kallast på vintern och varmest på sommaren. Årsnederbörden uppgår till omkring 500 mm, vilket innebär att landskapet är det torraste i landet.

Högsommarvärme och vargavinter

Att medeltemperaturen inte varierar så mycket på Öland hindrar inte att det i vissa väderlägen kan vara stora temperaturskillnader. När det är riktigt varmt kan exempelvis områdena allra närmast havet inte tävla med öns inre. Värmerekordet lyder på 34.5°, som uppmättes i Mossen, Böda, den 7 augusti 1975. Ölands norra udde hade då "bara" 31.0°. Även under vindstilla, kalla nätter sommartid kan skillnaderna mellan kustnära lägen och öppna områden på öns inre vara betydande. När det är extremt kallt är skillnaderna däremot mindre. Det beror på att havet runt Öland i sådana väderlägen brukar vara täckt av is och snö, och då ön inte uppvisar någon tydlig topografi saknas därmed förutsättningar för stora temperaturvariationer. Den lägsta temperatur som uppmätts på Öland är -29.2° i Ekerum den 27 februari 1942. Ölands norra udde hade samtidigt -28.0°. Minst lika mycket frös ölänningsarna den 25 januari samma år trots att det bara var -17° på norra udden, men då blåste det drygt 20 m/s. Det ger t o m en värre kyleffekt än vid rekordtillfället, då det var vindstilla.

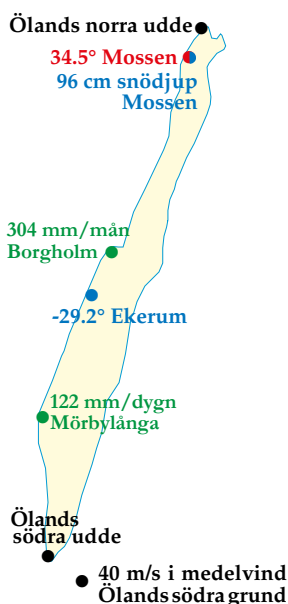
Öland

Temperatur:

-1 – -2° februari-medel
16 – 17° juli-medel

Nederbörd:

500 mm års-medel
(medel 1961-90)

Ölands väderextremer

Skyfall...

Man skulle kanske kunna tro att ett landskap som normalt får minst nederbörd i Sverige också skulle vara förskonat från svåra skyfall, men så är det inte. Ölands låga genomsnittsvärden beror på att de flesta lågtryck kommer in över Sverige från väster, varvid det mesta regnet "fastnar" på västsidan av Sydsvenska höglandet. Lågtryck som kommer in från söder och sydost eller som bildas på södra Östersjön är visserligen ovanligare, men kan ge stora regnmängder på bl a Öland. Ett sådant gav exempelvis 108 mm vid Ölands södra udde den 8 september 2001. Den allra största dygnsmängden på Öland är dock 122 mm, som kom under ett åskregn i Mörbylånga den 26 juli 1972. Den största månadsmängden noterades i augusti 1912, då Borgholm fick 304 mm.

...och fåk

Den mest fruktade väderföreteelsen på Öland är nog fåken, en snöstorm som kan lamslå hela ön om det vill sig illa. Om vad den kan ställa till med kan man läsa i en liten bok av Kurt Lundgren som heter "Fåk – Öländsk ovädersbok". En av de allra värsta fåkarna under de senaste hundra åren inträffade den 13 februari 1956. Att mäta snödjupet vid sådana tillfällen är knappast meningsfullt. Medan husen i byarna är begravda i snömassorna kan de omkringliggande fälten ligga barblåsta. Det största uppmätta snödjupet är, med denna reservation i minne, 96 cm i Mossen den 31 januari 1979.

Rekordvind

Den svåraste stormen på Öland inträffade den 17 oktober 1967. Då uppmättes en tio-minutersmedelvind på 40 m/s vid kassunfyren Ölands södra grund, och detta värde gäller fortfarande som svenskt rekord utanför fjälltrakterna. Mätaren var dock placerad ca 40 m över havsytan, varför värdet motsvarar ca 35 m/s på den för vindmätare anbefallda höjden 10 m.

Gotland

Gotland – Sveriges största ö – uppvisar tydliga klimatskillnader mellan kust och inland. Medeltemperaturen under den kallaste månaden, februari, varierar exempelvis från strax under -1° vid kusten till nära -2.5° i mitten av ön. I juli är skillnaderna betydligt mindre och medeltemperaturen är då ca 16° på hela ön. Eftermiddagstemperaturerna är dock sommartid ett par grader högre och nattetemperaturerna ett par grader lägre i de centrala delarna av ön än vid kusten. Den uppmätta årsnederbörden varierar från något under 500 mm vid kusten till lite drygt 600 mm i öns inre. Delvis beror dock skillnaderna på kuststationernas mer utsatta läge och därmed större vindförluster; mer nederbörd blåser helt enkelt förbi mätarna vid kusten.

Kontinentalt inre

Det inre av Gotland uppvisar ganska tydliga kontinentala drag. Såväl öns högsta som lägsta temperatur har sålunda uppmätts i Buttle nära öns mitt. Varmast var det den 8 augusti 1975 med 35.2° och kallast den 9 februari 1966 med -32.8° . Det sistnämnda datumet är lite överraskande, eftersom köldrekorden noterades under januaridagarna 1942 på de flesta håll i Sydsverige, medan det var ännu kallare i början av februari 1966 längre norrut men alltså även på Gotland.

Skyfall och snöstormar

Det häftigaste regn som drabbat Gotland i modern tid inträffade den 2 september 1913. Den södra delen av ön dränktes då i ett veritabelt skyfall som gav hela 141 mm i Hemse, tillika den största septembermängden någonsin i Sverige. Öns största månadmängd noterades även den i Hemse, som fick 219 mm i augusti 1994. Att mäta snödjup är inte alltid så lätt på en vindutsatt ö, men med denna reservation så är rekordet 112 cm i Herrvik den 31 januari 1987. Den kanske värsta snöstorm som drabbat Sverige slog till mot landets sydöstra delar den 29 januari 1850 ("Urväderstisdagen"), och skördade många offer även på Gotland. Om den och andra oväder kan man läsa i Hartmut Pauldrachs bok "Väder, död och pina på Gotland före 1860".

Stormar

Den högsta medelvind som rapporterats från en gotländsk station är 32 m/s på Gotska Sandön den 1 november 1969, ett klassiskt ovädersdygn längs stora delar av ostkusten. Det är dock troligt att det blåste ungefär lika mycket, åtminstone på södra Gotland, såväl den 17 oktober 1967 som den 22 september 1969, men tyvärr var inga stationer på huvudön utrustade med vindmätare vid dessa tillfällen. Den mest förödande stormen och för övrigt den största väderkatastrofen i historisk tid på nuvarande svenskt område inträffade

emellertid den 29 juli 1566, då en dansk flotta utanför Visby gick under med man och allt. Man har uppskattat antalet omkomna till närmast ofattbara 4000 - 8000. Att det mitt i sommaren skulle ha blåst lika hårt som under 1960-talets värsta höststormar är dock inte troligt.

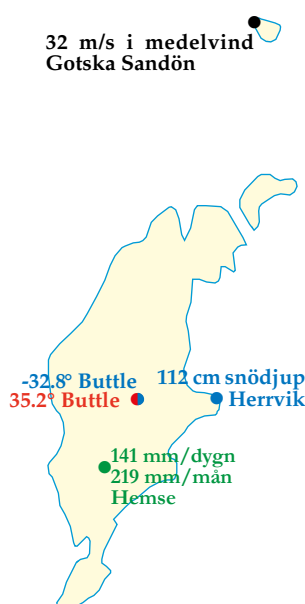
Soligast i Sverige?

Att avgöra var i Sverige man har mest sol är inte helt lätt. I Sveriges Nationalatlas, bandet Klimat, sjöar och vattendrag har man bedömt att det är flest soltimmar, över 1900 per år, på södra Bottenhavet och på Östersjön. Där någonstans har vi soldyrkarnas paradiset, men närmare än så kommer vi nog inte svaret på frågan. Att någon av småöarna runt Gotland måste ligga väl till för en tät position står dock helt klart.

Murgröna

Foto: Lars-Ake Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Gotlands väderextremer

Gotland

Temperatur:

$-1 - -2.5^{\circ}$ februari-medel
 16° juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
600 mm
(medel 1961-90)

Bohuslän

Vildkaprifol

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Inget svenskt landskap är så förknippat med havet, det "riktiga", salta havet, som Bohuslän. Trots detta har de inre delarna en relativt kontinental prägel fastän avståndet till kusten ingenstans överstiger 4 mil och höjden över havet som mest bara uppgår till lite drygt 200 m. I den höglänta östra delen är medeltemperaturen i januari -3.5° , medan den i havsbandet bara är -0.5° i februari, som där är den kallaste månaden. I juli är den omkring 16° i hela landskapet. Den uppmätta årsnederbörden varierar från 600 mm på de yttersta öarna i havsbandet till 950 mm på höjderna mellan Stenungsund och Lilla Edet.

Temperaturrekord

Den högsta temperatur som observerats vid någon station i Bohuslän är 34.1° i Säve på Bohusdelen av Hisingen den 9 augusti 1975. Värmeböljan i augusti 1975 är en av de mest extrema vi haft i Sverige och har satt sina spår i form av värmerekord för många landskap i Sydsverige. Den lägsta temperaturen noterades den 9 februari 1966, då Svarteborg hade -37.9° . Februari 1966 var även i övrigt extremt kall med många rekord från norra Götaland och norrut.

Skyfall och snöoväder

Enligt våra rekordtabeller är de 128 mm regn som uppmättes på Väderöbod den 17 juli 1939 den största dygnsmängden i Bohuslän. Omkring 200 mm fick man dock på västra Orust den 1 augusti 2002, men i det värst drabbade området finns tyvärr ingen av våra nederbördsstationer. Några officiella rekord från detta oerhörda skyfall kan det därför tyvärr inte bli. Den största månadsnederbörd som uppmätts i Bohuslän är 330 mm i Dingle i oktober 1967, tillika svenskt oktoberrekord.

Liksom på så många andra håll var vintern 1965-66 inte bara rekordkall utan också extremt snörik. Då sattes också det gällande snödjupsrekordet för Bohuslän med 82 cm den 20 februari 1966, för övrigt på samma plats som köldrekordet, alltså Svarteborg. Bland märkliga snöfall i Bohuslän kan nämnas ett så långt fram på försommaren som den 12 juni 1981. Då snöade det i främst den inre norra delen av landskapet, men ända ute på Nordkoster förekom snöblandat regn vid detta tillfälle.

Stormar

Den högsta medelvind som uppmätts vid någon station i Bohuslän är 32 m/s, som noterades dels på Ursholmen den 15 januari 1952, dels på Måseskär den 5 januari 1975. Inget av dessa tillfällen brukar dock nämnas bland de riktigt våldsamma ovädersdygnen, utan för Bohusläns del är det stormen den 22 september 1969 som man minns som den verkligt svåra. Vid detta tillfälle blåste det "bara" 30 m/s på Måseskär.

Det kan tyckas att de allra högsta vindhastigheterna längs våra kuster borde ha uppmätts i det saltstänkta Bohuslän, men så är det alltså inte. En av orsakerna torde vara att vindmätarna är placerade på den föreskrivna höjden 10 m vid våra stationer vid Bohuskusten, medan de stationer som figurerar i den absoluta toppen av vindliga undantagslöst har gjort mätningarna på 30-40 m höjd, där det blåser mer. En annan uppenbar orsak är att de allra värsta ovädren naturligtvis är sällsynta och inte har dragit fram på banor som berört Bohuskusten lika hårt som andra kuststräckor. Därtill kommer att de sydnorska höjderna och fjällen dämpar västvindarna, åtminstone i landskapets norra del, och dessutom styr lågtrycken till banor som medför att vindmaximum i regel inte drabbar Bohuslän.

Bohuslän

Temperatur:	
$-0.5 - -3.5^{\circ}$	jan-feb-medel
16°	juli-medel
Nederbörd:	
600 – 950 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Bohusläns väderextremer

Västergötland

Västergötland har inte mindre än tre kuster, en mycket kort mot havet och två som "bara" är insjökuster men som ändå har stor betydelse för klimatet. Läget på västsidan av Sydsvenska höglandet gör också att sydvästra Västergötland är mycket nederbördsrikt med en årsnederbörd på upp till 1000 mm. Minst nederbörd, bara hälften, får en del smärre kustområden vid Väneren och Vättern. Varmast vintertid är det vid Vinga som har en medeltemperatur på strax över -1° under den kallaste månaden februari. I övriga delar av Västergötland är januari den kallaste månaden med ner till -4° i Tiveden längst i nordost. I juli är det omkring 16° vid kusten i väster och vid östra delen av Väneren, medan det är knappt 15° sydväst om Vättern med höjder på upp till drygt 350 m ö h.

Inga värmerekord, men regnrekord

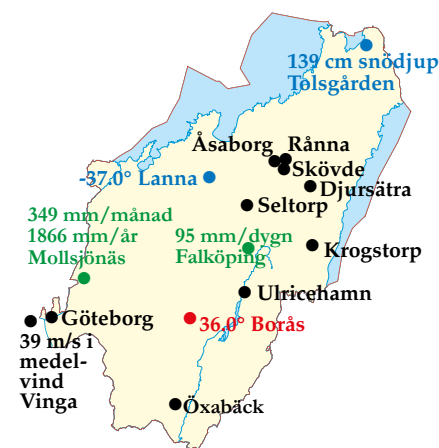
Den högsta temperatur som uppmätts i Västergötland är 36.0° i Borås den 20 juli under den extremt varma sommaren 1901, medan Lanna i Saleby söder om Lidköping innehar köldrekordet med -37.0° den 9 februari 1966. När det gäller Sverigerekordet för årsnederbörd innehas det sedan 2008 av Mollsjönäs, 20 km nordost om Göteborg, med 1866 mm. Mollsjönäs har också noterat den största månadsmängden i Västergötland, oavsett månad, med 349 mm i december 2006. Västergötland innehar även det svenska dygnsrekordet för maj med 93 mm, uppmätt under ett åskväder i Öxabäck den 21 maj 1931. Den största dygnsmängden, oavsett månad, är dock 95 mm i Falköping den 30 augusti 1997. Augusti 1997 var extremt varm och i allmänhet torr, men lokalt förekom också flera extrema regn. Den 26 fick sålunda vår station i Göteborg en dygnsnederbörd (kl 07-07) på 86 mm och en 24-timmarsnederbörd oavsett tid på dygnet på ca 100 mm, vilket vållade stora problem. Den längsta torkan i Sverige inträffade i Västergötland 1974, då Skövde och Åsaborg, 6 km nordväst därom, inte fick någon mätbar nederbörd under tiden 22 mars - 26 maj.

Oväder

Vintern 1965-66 var inte bara kall, den var också mycket snörik med som mest 110 cm i Rånna norr om Skövde och i Ulricehamn. Lika mycket snö hade man i Djursåtra i Vårsås och Krogstorp i Daretorp i januari 1977. Det största kända snödjupet i Västergötland är dock 139 cm vid Tölsgården 5 km söder om Finnerödja kyrka den 3 april 1951. Alla dessa snödjup byggdes upp successivt av flera snöfall av vilka en del visserligen var kraftiga, men som ändå inte kan räknas till våra svårare snöstormar. En sådan inträffade däremot så tidigt som den 17 november 1995, då hela landskapet liksom stora områden i övrigt i norra Götaland och sydöstra Svealand drabbades av ett av de värsta

snöoväder vi haft under efterkrigstiden, med trafikchaos och långvariga elavbrott som följd. Det har dock förekommit kraftiga snöfall ännu tidigare på säsongen i Västergötland, exempelvis den 24 september 1867 då Seltorp mellan Falköping och Skövde rapporterade omkring 3 dm snö. Något liknande inträffade också den 25 september 1893 då det även snöade i Göteborg, där det bara var $+1^{\circ}$ klockan 14. Västergötland drabbades också svårt av det sammanbrott i elförsörjningen som ett snöfall den 23 oktober 1921 vållade.

När det gäller stormar så är det här liksom i stora delar av Västsverige i övrigt framför allt två sådana som måste nämnas, nämligen julstormen 1902 och stormen den 22 september 1969. Den allra högsta vindhastigheten vid Vinga noterades dock den 5 januari 1976, då det blåste inte mindre än 39 m/s i medelvind, men vid detta tillfälle tycks skadorna ha varit betydligt mindre omfattande.

Västergötlands väderextremer

Ljung

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Västergötland

Temperatur:

$-1 - -4^{\circ}$ jan-feb-medel

$15 - 16^{\circ}$ juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
1000 mm

(medel 1961-90)

Dalsland

Förgätmigej

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Dalsland är ett visserligen litet, men vad vädret och klimatet beträffar ändå högst intressant landskap, något som förklaras av läget vid vårt "innanhav" Vänern och höjdskillnader på ca 250 m. I januari är medeltemperaturen -3° närmast Vänern och -4.5° vid Värmlandsgränsen i nordväst, vilket innebär att området har de kallaste vintrarna i Götaland. I juli är den $15-16^{\circ}$ i hela landskapet med de högsta värdena i trakten av Åmål. Den uppmätta årsnederbörden varierar från 700 mm vid Vänern till drygt 900 mm i sydväst.

Temperatur- och nederbördsrekord

Dalslands högsta temperatur, 34.5° , uppmättes i Åmål den 11 augusti 1975 under den kanske extremaste värmeböljan i vårt land. Den lägsta temperaturen inträffade under den sällsynt bistra februarimånaden 1966, då Bredviken i Torrskog hade -38.3° den 9. De största dygnsnederbörderna i landskapet, 91 mm i Bäcke-fors den 28 juni 1927 och 88 mm i Håvrest-röm den 13 oktober 1964, uppmättes i samband med att lågtryck från Centraleuropa rörde sig norrut till Sydsverige. Lokala skurar har dock gett betydligt större mängder. Den 23 juli 2002 fick exempelvis Mustadfors nära Dals Långed hela 120 mm på bara tre timmar enligt en privat mätning. Den största månadsnederbörden är 295 mm i Höksäter i oktober 1967 – en riktig ovädersmånad. I landskapets sydöstra del kom en betydande del av månadsnederbörden i samband med det värsta av dessa oväder, ett som gav orkanvindar i Sydsverige den 17.

Snöoväder

Som exempel på ett mycket tidigt snöfall kan nämnas att delar av landskapet kortvarigt var snötäckt redan den 27 september 1887. Även vid ovädet den 17 oktober 1967 kom nederbörden till stor del som snö i samband med hård nordostlig vind, varför stora delar av Dalsland hade ett snödjup på 1-3 dm på morgonen den 18. Vid nordostvindar medför för

övrigt läget med Vänern i öster att landskapet kan bli utsatt för svåra snöoväder av den typ som vissa vintrar förekommer längs ostkusten.

Ibland är snödjupen verkligt imponerande och landskapet är det snörikaste i Götaland. Allra mest snö rapporterades den 27 mars 1951, då Ödskölt norr om Bäcke-fors hade 146 cm. Bara tre kilometer in på värmländskt område hade Krakstad i Svanskog samtidigt hela 165 cm, varför det är troligt att man haft ungefär lika mycket även på sina håll i Dalsland vid detta tillfälle. Närheten till Vänern förklarar också delvis de enorma snömängder som så sent på säsongen som den 30 april till 1 maj 1929 vräkte ner över Dalsland. Den 2 maj hade då Bäcke-fors ett nysnötäcke på hela 56 cm. Den 10 maj 1999 hade också Klevmarken nordväst om Dals-Ed 30 cm snö enligt privata mätningar. I nästan hela Dalsland snöade det även så långt fram på sommaren som den 12 juni 1981.

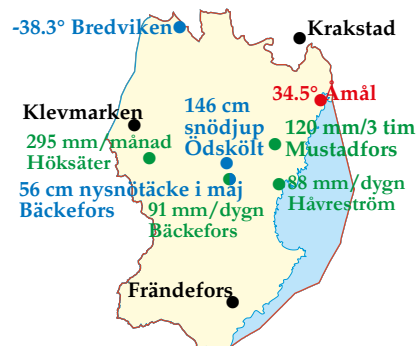
Åskoväder

En verkligt dramatisk och tragisk händelse inträffade i Frändefors den 19 juli 1728. Mitt under predikan slog då blixten ner i kyrkan och dödade elva personer och skadade ännu fler. Som så ofta när åskan är i farten var skadebilden ytterst märklig. Enligt en "kort men sanfärdig och omständelig berättelse om den oförmodliga åkomsten och förskräckeliga händelse" som kyrkoherden Erland Rosell avgav hade exempelvis någon fått kroppen "kolbränder" medan rocken var "aldeles oskadad". En som stod mellan två som dödades var oskadd, likaså en som i sitt knä haft ett barn som dödades.

Dalsland

Temperatur:	
$-3 - -4.5^{\circ}$	jan-medel
$15 - 16^{\circ}$	juli-medel
Nederbörd:	
700 – 900 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Dalslands väderextremer

Östergötland

Det låglänta området mellan havet i öster och Vättern i väster har ett relativt enhetligt och gynnsamt klimat, medan de skogklädda höjderna i södra och norra Östergötland har ett kärvare klimat med större variationer. Medeltemperaturen i januari varierar från -2° i Östersjöskärgården till -4° i gränstrakterna mot Småland längst i sydväst och mot Närke i nordväst. I juli är medeltemperaturen omkring 16°, lite över i öster och lite under i väster. Den uppmätta årsnederbörden uppgår i genomsnitt till mellan 500 och 600 mm i nästan hela landskapet. Vätterstranden söder om Motala får dock något under 500 mm, medan man på Tylöskog i nordväst lokalt får upp till 700 mm.

Temperaturrekord

Den högsta temperaturen i Östergötland har märkligt nog noterats på Holma ute vid kusten, där det var 36.8° den 9 augusti 1975. Detta är också den högsta augustitemperatur som noterats i vårt land. Att det kunde bli så varmt på en ö i Östgötaskärgården får nog tillskrivas det faktum att observationsplatsen ligger nära en brant berghäll, som blir mycket varm när solen skiner. Köldrekordet sattes vid Kungsängens flygplats i Norrköping den 20 februari 1940 med -37.9°, men här som på så många andra platser i södra Sverige frös man säkert ännu mer i januari 1942, då det "bara" var -28°, men då det samtidigt blåste uppemot 15 m/s. Denna gruvliga kombination av kyla och vind ger samma avkylningseffekt på bar hud som vid -46° och vindstilla.

Nederbörds- och snödjupsrekord

Den största dygnsnederbörd som uppmätts i Östergötland är 179 mm i Söderköping den 9 juli 1973. Samtidigt fick Kungsängens flygplats 130 mm, vilket innebär att inte mindre än 10 000 ton vatten föll på den då 1700 m långa och 40 m breda landningsbanan! Mycket tack vare detta enorma regn kan Söderköping också ståta med den största månadsmängden i landskapet med 263 mm i juli 1973. Det största snödjupet, åtminstone efter 1960, är 110 cm i Godegård den 24-26 januari 1977. Någon större dramatik tycks dessa snömassor inte ha inneburit. Norrköping drabbades däremot av stora problem i samband med lokala men kraftiga snöfall natten till den 18 december 1976 och den 6-7 december 1977.

"Olsmäsoffoden" och "Urväderstisdagen"

Östergötland har upplevt många fasansfulla väderhändelser genom seklen. För att börja med den äldsta och tillika kanske värsta av dem alla, åtminstone om man ser till effekterna på lång sikt, får vi gå tillbaka till den 27 juli* 1649. Denna dag drabbades landskapet av ett regnväder, den s k Olsmäsoffoden, som vållade stor materiell förödelse och ställde till med så stora skador på åkerjorden att missväxt

*Enligt julianska kalendern, motsvaras av 6 augusti i den nu använda gregorianska kalendern.

blev följden. Tisdagen den 29 januari 1850 drabbades främst Östergötland av ett så fruktansvärt snöoväder att dagen fortfarande omnämns som "Urväderstisdagen" eller "Den onda tisdagen". Dagen hade börjat med milt och odramatiskt väder, som sedan hastigt övergick i våldsam snöstorm och bitande kyla. Detta överraskade totalt de många som var ute på arbete i skogen eller färdades längs vägarna. Man har uppskattat att mer än 100 människor i landskapets östra del dukade under denna fasans dag. En annan väderrelaterad katastrof inträffade den 1 oktober 1918, då ett jordskred tog med sig banvallen vid Getå och orsakade den värsta tågolyckan i vårt land någonsin med 41 döda. Den utlösande faktorn var kraftiga regn under september som gav 133 mm i Kolmården, den tredje största septembermängden i Östergötland.

"Undret i Svinhult"

En på sin tid mycket uppmärksammanad händelse inträffade på förvintern 1901 i Svinhult, Östergötlands högst belägna socken, vid gränsen till Småland. I dessa ödsliga skogstrakter med höjder på drygt 300 m slog vintern till tidigt och oväntat detta år, nämligen den 13 november ("den onda onsdagen"), olyckligtvis just när två flickor, 11-åriga Jenny och 8-åriga Augusta, var på hemväg genom skogen. I en riktig snöstorm gick de vilse och tog skydd under en tät gran, där de blev sittande i inte mindre än 21 dygn innan de påträffades och kunde räddas till livet.

Östergötlands vädrextrimer

Blåklint

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Östergötland

Temperatur:

-2 – -4° jan-medel

16° juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
700 mm

(medel 1961-90)

Södermanland

Vit näckros

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Södermanlands klimat styrs främst av avståndet till stora vattenytor, till havet i första hand men också till Mälaren och i någon mån Hjälmaren. Höjden över havet har däremot inget större inflytande eftersom ingen del av landskapet ligger högre än 123 m ö h. Medeltemperaturen i februari, som är den kallaste månaden i större delen av landskapet, varierar från -2° i yttersta havsbandet till nästan -5° i en del köldhål i landskapets centrala del. I juli är medeltemperaturen överallt omkring 16° . Den uppmätta årsnederbörden är minst, ca 450 mm, i yttersta havsbandet, och störst, lite drygt 600 mm, bl a på inre Södertörn och i Kolmården.

Temperaturrekord

Den högsta temperatur som uppmätts i Södermanland är 36.8° . Så mycket hade man i Ulvhäll utanför Strängnäs den 9 juli 1933, ett datum som klingar välbekant för väderkonnässören, eftersom svenskt varmerecord sattes i Ultuna i Uppland denna dag. Den lägsta temperaturen inträffade den 24 januari 1875, då Bie norr om Katrineholm hade -37.0° . Kallast under de senaste 100 åren var det en annan i vädersammanhang ryktbar, för att inte säga beryktad, dag, nämligen den 20 februari 1940, då man på samma plats hade -35.5° . I Södermanland, liksom i övriga delar av Sydsverige, frös man dock ännu mer i snålblåsten den 25 januari 1942, en definitivt illa beryktad dag även det.

Nederbörds- och snörekord

Den största dygnsnederbörd som uppmätts i Södermanland är 136 mm i Norsborg sydväst om Stockholm den 10 juli 2001. Ännu mer kan dock ha fallit den 8 september 1857 i Södermanlandsdelen av Stockholm. Den dagen föll nämligen hela 156 mm under 24 timmar på Observatoriekullen i Upplandsdelen av Stockholm i samband med en förödande regnskur. Södermanlands största månadsmängd noterades i Stenkvista söder om Eskilstuna, som under augusti 1960 fick 284 mm. Största snödjupet hade man i Riksten vid Tullinge med 95 cm den 8 februari 1966. Södermanland är inte lika utsatt för svåra snöstormar som Uppland, och det märks också på betydligt

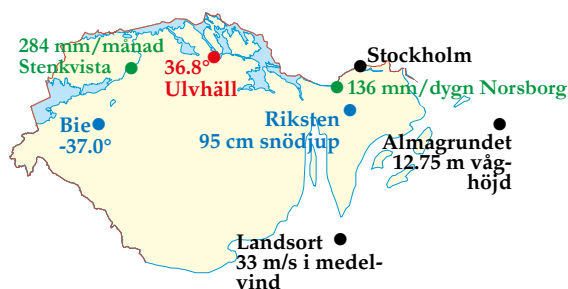
beskedligare snödjupsrekord. Även Södermanlandskusten drabbades dock svårt av den fasansfulla snöstormen den 29 januari 1850 som slog till mot främst Östergötland.

Orkan!

Södermanlandskusten är normalt inte heller lika utsatt för vind som Upplandskusten, men å andra sidan finns en extremt vindutsatt station vid just Södermanlands kust, nämligen Landsort. Den ligger på en relativt hög och kall ö utanför en långsträckt halvö som sträcker sig åt söder rakt ut i havet från Södertörn. Läget medför att luftströmmarna pressas ihop just där med mycket höga vindhastigheter som följd. Sedan 1950 har medelvindhastigheten vid Landsort nått orkanstyrka vid två tillfällen, den 10 januari 1960 och den 30 december 1983, då det blåste 33 m/s. Det förstnämnda tillfället är för övrigt lite speciellt, eftersom vindriktningen var ostnordostlig och inte västlig, som oftast är den vanliga vid svåra stormar i våra farvatten. Vindmaximum var också ovanligt skarpt markerat och hade nästan karaktären av en ovanligt långvarig by. Vintern 1983-84 var även i övrigt mycket blåsigt. Bara två veckor senare, den 13 januari 1984 var det dags igen. Då blåste det visserligen 1 m/s mindre, men vid detta tillfälle var den maximala våghöjden hela 12.75 m vid Almagrundet lite längre norrut. Det är den största våghöjd som uppmätts i vårt land. Ett annat klassiskt ovädersdygn i denna del av landet inträffade den 1 november 1969, då Landsort också hade en 10-minutersmedelvind på 32 m/s.

Södermanland

Temperatur:	
$-2 - -5^{\circ}$	feb-medel
16°	juli-medel
Nederbörd:	
450 – 600 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Södermanlands väderextremer

Uppland

Om det är någon del av Sverige, ja kanske också världen, för vilken vi har god kännedom om klimatet långt tillbaka i tiden, så är det Uppland. I Uppsala började man mäta bl a temperaturen dagligen redan 1722, och det har man sedan fortsatt med om än med en del avbrott. 1753 började man också med mätningar en gång per dag i Stockholm och från 1756 tre gånger per dag och det i princip utan avbrott och på samma ställe ända till i dag. Allt borde alltså vara frid och fröjd, men särskilt Stockholm har växt kraftigt och därmed blivit varmare, så för att skapa en homogen serie gäller det att försöka korrigera mätningarna för denna stadseffekt.

Små temperaturskillnader

Uppland är, fransett Öland och Gotland, det landskap som uppvisar den minsta höjdskillnaden av alla; högsta punkten ligger bara 113 m ö h. Temperaturen styrs därför nästan helt av avståndet till havet i öster och i någon mån till Mälaren i söder. Medeltemperaturen under de kallaste månaderna varierar från -3° på de yttersta öarna i Stockholms skärgård i februari till -5° i landskapets inre norra del i januari. Under juli, som är den varmaste månaden, är medeltemperaturen omkring 16° i nästan hela landskapet. Kallast är det på öarna utanför kusten i nordost med 15.5° och varmast i Stockholms centrum med 17°. Den uppmätta årsnederbörden är minst på öarna allra längst ute till havs med 450 mm och störst ett stycke innanför kusten i nordost med upp till 650 mm.

Temperaturrekord

Ultuna söder om Uppsala är, med 38° den 9 juli 1933, en av innehavarna av det delade svenska värmerekordet. Rekordet saknar tiondel då observatören bara angav maximitemperaturen på en halv grad när. Upplands lägsta temperatur noterades den 24 januari 1875, då Uppsala hade smått fantastiska -39.5°. I mer modern tid hade Kårsta -38.6° den 7 januari 1987, under den tredje av tre mycket kalla vintrar i mitten av 1980-talet.

Nederbördsrekord

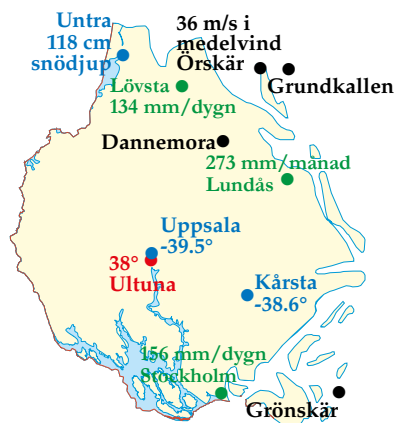
Den största dygnsnederbörd som uppmättes i Uppland är de 134 mm som Lövsta i landskapets nordöstra del fick från kl 8 den 13 till kl 8 den 14 juli 1989, varav nästan allt föll tidigt på morgonen den 14. Ett ännu större 24-timmarsvärde räknat från kväll till kväll, nämligen 156 mm, uppmättes i Stockholm den 8 september 1857, ett regn som vållade enorma skador på huvudstadens gatunät. Ett annat remarkabelt regn drabbade den lilla ön Grönskar den 4-5 augusti 1896, då man på två dygn fick 146 mm. Landskapets största månads mängd uppmättes i Lundås vid Hallstavik med 273 mm i augusti 1930.

Snöoväder

Nordöstra Uppland är känt för sina svåra snöstormar. Vid nordlig-nordostlig vind ligger denna del av landskapet "i vägen" för vindarna, som tagit upp mycken fuktighet över det även vintertid ofta isfria Bottenhavet. Vid nyår 1970-71 ökade ihållande snöfall på snödjupet i Dannemora från 12 cm den 30 december till 89 cm den 1 januari. Det allra största snödjupet i Uppland är dock 118 cm uppmätt den 15-28 februari 1956 i Untra, även det i landskapets nordöstra del.

Stormar

En av de svåraste snöstormar som drabbat vårt land inträffade den 3 januari 1954 och berörde främst norra Uppland. Mängden snö uttryckt i centimeter nysnö var inte så imponerande, men snön i kombination med hård vind orsakade ändå den tredje värsta trädfällning som förekommit i Sverige efter andra världskriget. Vid detta tillfälle blåste det 34 m/s i medelvind på Örskar men ännu mer på kvällen den 1 november 1969, med hela 36 m/s. Vid det tillfället blåste tyvärr vindmätaren sönder på Grundkallen, men observatören uppskattade vindhastigheten där till 41 m/s. Det är antagligen en bra uppskattning men värdet kan som oregistrerat ej godkännas som rekord.

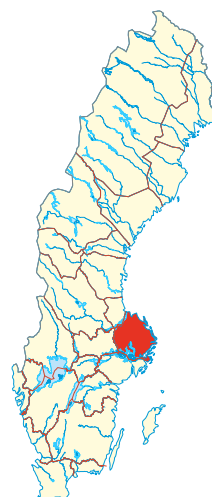

Upplands väderextremer

Kungsängslilja

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Uppland

Temperatur:

-3 – -5° jan-feb-medel
16° juli-medel

Nederbörd:

450 – års-medel
650 mm
(medel 1961-90)

Närke

Gullviva

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Närke är visserligen ett av våra mindre landskap, men inom dess gränser ryms ändå ett slättområde i de östra och centrala delarna liksom markerade höjder i sydost mot Östergötland (Tylöskog), sydväst mot Västergötland (Tiveden) och väst mot Värmland (Kilsbergen). Medeltemperaturen under den kallaste månaden, februari, varierar från -4° vid Vättern till strax under -5° i delar av Kilsbergen. Juli, som är den varmaste månaden, har en medeltemperatur på drygt 16° på slätten och 15° på nära 300 m höjd i Kilsbergen. Den uppmätta årsnederbörden varierar från knappt 600 mm vid Hjälmaran till över 700 mm i Tiveden, Tylöskog och Kilsbergen.

Temperaturrekord

Den högsta temperatur som uppmätts i Närke är 36.0° . Så mycket hade Örebro-Ekeby den 7 augusti 1975. Tillsammans med Sala i Västmanland delar man därmed Svealands värerekord för augusti. Ungefär 100 år tidigare, närmare bestämt den 24 januari 1875, noterades landskapets lägsta temperatur i Askersund med -38.5° . Den lägsta temperaturen under de senaste 100 åren är -36.6° i Villingsberg i Kilsbergen den 9 februari 1966.

Nederbördsrekord

Till övervägande del är det vidsträckta nederbördsområden med dagsregn snarare än häftiga åskskurar som ger de största dygnsmängderna i vårt land. För Närkes del är det dock en häftig skur som svarar för rekordmängden. Norra Sirbo väster om Svartå, nära gränsen till Värmland, fick nämligen hela 131 mm under en häftig regnskur den 14 juli 1948. Den största månadsmängden är däremot summan av mängder från flera omfattande regn som drog in över Sverige, främst från sydost, under juli 2000 och gav Suttarboda i Kilsbergen 238 mm.

Snöoväder

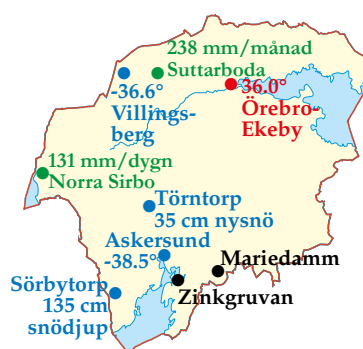
Skogsområdena i söder och väster är ofta snörika och här finner man också de största

snödjupen i Närke. Allra mest hade man i Sörbytorp i Tiveden, bara en knapp kilometer från Västgötagränsen, den 3 april 1951 med 135 cm. Det var dock nästan lika mycket, 129 cm, i Villingsberg i Kilsbergen den 20 februari vargavintern 1965-1966. Vid båda dessa tillfällen var det mäktiga snötäcket uppbyggt av många relativt måttliga snöfall under lång tid. Ett mer dramatiskt snöfall inträffade så tidigt på säsongen som den 17 oktober 1967 i samband med den orkan som denna dag drabbade södra Götaland. Törntorp, 9 km öster om Laxå, fick vid detta tillfälle 35 cm snö. Extremt sena snöfall inträffade i slutet av 1800-talet. I Mariedamm var exempelvis marken snötäckt den 4-6 juni 1888 och den 26 maj 1890 hade man 30-40 cm snö. Även på senare år har sydöstra Närke haft anmärkningsvärda snöförhållanden långt fram på våren. Under hela tiden från och med den 25 april till och med den 6 maj 1985 var sålunda marken snötäckt i Zinkgruvan, där man den 25 april hade ett snödjup på 26 cm.

Närke

Temperatur:	
$-4 - -5^{\circ}$	feb-medel
$15 - 16^{\circ}$	juli-medel
Nederbörd:	
600 – 700 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Närkes väderextremer

Västmanland

Västmanland uppvisar många olika landskapstyper från bördig jordbruksbygd närmast Mälaren till skogklädda höjder som i nordväst når mer än 400 m ö h. Det är därför inte överraskande att klimatet varierar påtagligt. Vid Mälaren är sålunda medeltemperaturen -4° i januari och drygt 16° i juli, medan motsvarande värden för de högsta områdena är -6 respektive knappt 15° . Den uppmätta årsnederbörden är minst vid Mälaren med lokalt under 500 mm och störst på höjderna i nordväst med över 800 mm på sina håll.

Varmast och kallast

Den högsta temperatur som uppmätts i landskapet är 36.0° , dels den 9 juli 1933 i Västerås, dels den 6 augusti 1975 i Sala, två datum som ofta återkommer i dessa sammanhang. Köldrekordet inföll under ett minst lika välkänt för att inte säga ökänt dygn, nämligen den 24 januari 1875, då Nora och Västerås uppmätte -36.5° . Enligt privata mätningar i Sala uppmättes samma dag -40° , dock på en termometer med okänd kvalitet. Den lägsta temperaturen i modern tid inträffade den 9 februari 1966, även det ett i köldsammanhang ofta återkommande datum, då Uttersberg hade -35.0° .

Skyfall och hagelstormar

Den största dygnsnederbörd (räknad klockan 07-07) som finns dokumenterad från Västmanland är 146 mm i Hallstaberget i Björksta öster om Västerås den 25 augusti 1996. Ett ännu värre regn drabbade dock landskapet den 10 augusti 1951, då Skultuna bedöms ha fått omkring 160 mm på 24 timmar. Detta regn gav för övrigt mer än 100 mm inom ett för svenska förhållanden unikt stort område som sträckte sig från centrala Södermanland åt nordväst via Västerås och Norberg och vidare in i Dalarna. Den lilla orten Ramnäs ligger mitt i det berörda området, och där drabbades man bara 2 år senare, den 4 juli 1953, av ett fasansfullt hageloväder. De största haglen hade storleken 7x8 cm och vikter på uppemot 2 hg, vilket gör dem till de största observerade i vårt land. Detta oväder har för övrigt, liksom flera andra i trakten, beskrivits av Lars Gustafsson i romanen Yllet. Augustimånaden 1951 var även som helhet mycket ostadig och då uppmättes den största månadsmängden någonsin i Västmanland med 257 mm i Sätra brunn.

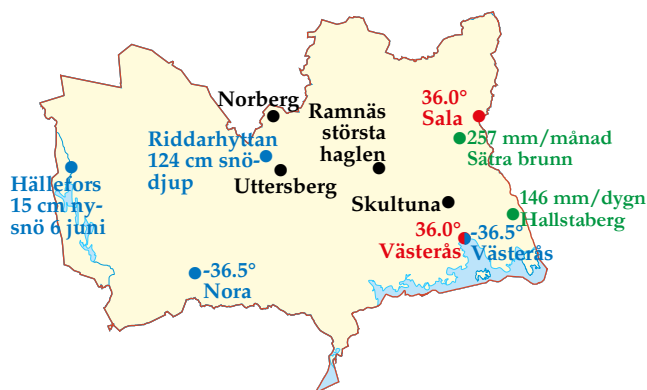
Norrländska snöförhållanden

I de höglänta nordvästra delarna av landskapet är marken snötäckt under i genomsnitt (1961-90) fem månader av året, och det är hela en och en halv månad mer än i de snörikaste delarna av Sydsvenska höglandet och nordvästra Dalsland eller lika mycket som i trakten av Härnösand. Detta tillsammans med de relativt låga vintertemperaturerna gör att man med visst fog kan säga att klimatet i norra Västmanland påminner om det norrländska. Åtminstone efter 1960 är det största snödjupet i landskapet 124 cm i Riddarhyttan den 20 februari 1977. Det var produkten av upprepade snöfall under lång tid. Av märkliga snöfall märks bland annat ett riktigt tidigt och intensivt sådant vid månadsskiftet oktober-november 1968. Västerås hade då ett snötäcke på 21 cm den 1 november och i landskapets nordvästligaste del var snödjupet en halv meter den 5 november. Ett annat "urtima" snöfall inträffade så sent som på Svenska Flaggans dag den 6 juni 1920, då Spjutsjöfallet i Hällefors hade 15 cm snö klockan 12.

Mistel

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Västmanlands väderextremer

Västmanland

Temperatur:

$-4 - -6^{\circ}$	jan-medel
$15 - 16^{\circ}$	juli-medel

Nederbörd:

500 –	års-medel
800 mm	(medel 1961-90)

Värmland

Skogsstjärna

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Av Sveriges landskap är det bara Västerbotten som uppvisar större skillnader i vintermedeltemperatur än Värmland. På öarna i Vänern är medelvärde för januari -2° , medan det är så lågt som -10° i nordligaste Klarälvsdalen. I juli är skillnaden betydligt mindre. Då är medeltemperaturen 16° vid Vänern, medan den är 13° längst i norr på höjder mellan 600 och 700 m ö h. Den uppmätta årsnederbörden varierar från 600 mm vid Vänern till drygt 900 mm lokalt vid norska gränsen i Östmark.

Varmt och kallt i Höljes

Den högsta uppmätta temperaturen i Värmland är 34.4° , ett värde som noterats på inte mindre än tre av våra stationer, dels i Gustavsfors under den otroliga värmeböljan i augusti 1975, närmare bestämt den 7, dels i Höljes och Torsby den 3 augusti 1982. Notabelt är att Karlstad i juli 1901 hade en medeltemperatur på 21.9° , den högsta månadsmedeltemperatur som noterats i Sverige. I Höljes uppmättes också landskapets lägsta temperatur i mer modern tid med -40.5° på nyårsdagen 1979. Landskapets allra lägsta temperatur är dock -42.0° uppmätt dels den 20 januari 1917 i Adolfsfors, dels den 14 januari 1918 i Knon vid Gustavsfors.

Sverigerekord i regn

Den sydvästra delen av Värmland drabbades hårt av regn på hösten 2000 med bl a svåra översvämningar i Arvika. I november fick då Röjdåsen i Östmark 292 mm nederbörd, och det är inte bara den största mängd som uppmätts i Värmland under någon enskild kalendermånad, utan också den största novembermängd som noterats i Sverige. I maj 1997, orsakade kraftiga regn översvämningar i Klarälvsdalen. Allra mest nederbörd fick

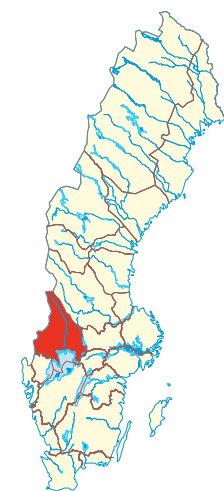
denna månad Tåsan vid Sysseleback med 209 mm, även det Sverigerekord. Ännu värre regn och översvämningar kan dock mycket väl ha drabbat Värmland omkring den 22 juli 1789. Sydöstra Norge hemsöktes då av översvämningar som tog minst 68 människoliv och som går under namnet "Storofsen". Den största dygnsmängden i Värmland är 189 mm i Råda den 4 augusti 2004. Det är dessutom den största dygnsmängd för augusti och den näst största dygnsmängd oavsett månad som någonsin uppmätts vid en meteorologisk station i Sverige.

Snöröjning i juni

De stora höjdskillnaderna medför stora skillnader i snötäckets varaktighet mellan olika delar av Värmland. Medan snön i genomsnitt (1961-90) ligger i tre månader vid Vänern i söder, så har höjderna i norr snö under dubbelt så lång tid, alltså under halva året. Det största snödjup som uppmätts i landskapet är 180 cm vid Blåbärskullen i Gräsmark den 28-29 mars 1951. Det är för övrigt det största snödjup som någonsin noterats vid en meteorologisk station i landets södra hälft. Ett märkligt snöfall drabbade Värmland så sent på säsongen som den 12 juni 1981. Snödjupet var då ca 3 dm vid gränsen till Dalarna mellan Stöllet och Malung, och vid middagstid måste plogbilen rycka ut.

Tromb i Årjäng

Ett inlandslandskap som Värmland, låt vara beläget vid vårt "innanhav" Vänern, är givetvis inte lika utsatt för svåra stormar som ett kustlandskap. Det är dock för den skull inte förskonat från stormskador, eftersom träd liksom annan växtlighet anpassar sig till rådande klimat och därför är sårbara när trakten drabbas av ovanligt hårt väder. Ett relativt färskt exempel på detta inträffade natten till den 6 december 2003, då hårda och byiga nordvindar orsakade mycket stora skador på skogen och omfattande elavbrott i främst västra Värmland. Som exempel på ett mycket lokalt men också ytterst intensivt oväder kan nämnas den tromb som den 16 augusti 1990 drog fram i ett två mil långt stråk genom Årjängs kommun.

Värmland

Temperatur:	
-2 – -10°	jan-medel
13 – 16°	juli-medel
Nederbörd:	
600 – 900 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Värmlands väderextremer

Dalarna

Strax öster om byn Mörkret i skuggan av Fulufjället ligger den punkt på Skandinaviska halvön där det är längst till havet, drygt 22 mil såväl till Häl-singekusten som till Trondheimsfjorden och Oslofjorden. Det är därför inte underligt att norra Dalarna har ett av Sveriges mest kontinentala klimat, vilket innebär kalla vintrar och stor risk för nattfrost under sommaren. Höjdskillnaderna inom detta det sydligaste av våra fjälllandskap uppgår till ca 1150 m (lägsta punkt 56 och högsta punkt 1204 m ö h) och även klimatskillnaderna är betydande. Medeltemperaturen i januari varierar sålunda från -5.5 till -12° och i juli från 10 till 16° med de högsta värdena längst i sydost. Vintertid är det kallast i Flötningen och sommartid på de högsta fjälltopparna. Den uppmätta årsnederbörden är minst vid nedre Dalälven, vid Siljan och i Idretrakten med knappt 600 mm. Störst är den i Sälenfjäl-len med lokalt över 1000 mm.

Kallast i Svealand

Den högsta temperatur som uppmäts i Da-larna är 35.7° i Folkärna den 8 augusti 1975, en värmebölja som känns igen från klimatbe-skrivningarna för flera andra landskap. Den lägsta temperaturen, tillika den lägsta i Svea-land, är -46.1° i Grundforsen den 1 januari 1979. I praktiken lika kallt, -46.0°, var det dessutom i Särna den 3 januari 1941. En drastisk illus-tration till kontinentaliteten i norra Dalarna får man om man jämför förhållandena i juli i Grundforsen med den betydligt maritimare stationen Riksgränsen i norra Lapplandsfjäl-len. Medan medelmaximitemperaturen är hela 5.4 grader högre i Grundforsen är medelmi-nimitemperaturen 1.2 grader lägre. Man har alltså en betydligt större dygnsvariation i det kontinentala Grundforsen.

Värsta regnet i Sverige

Mest regn under ett nederbördsdygn fick man i Storbron söder om Fulufjället den 30 augusti 1997 med 131 mm. Om man ger avkall på villkoren fast måttillfälle och officiell mätstation finns betydligt värre siffror att hämta från detta regntillfälle. På 24 tim-mar fick då Rösjöstugan uppe på Fulufjället 276 mm, och något längre söderut på fjällets östra kant bedöms mängder på 300-400 mm ha förekommit, vilket gör detta regn till det värsta i modern tid i Sverige. Den största månadsmängden från en Dalastation är 341 mm i Gördalen under augusti 1912, en månad som toppar statistiken på många håll.

Stora snödjup

Fjällen i väster och norr är också mycket snörika. I Storbron mättes exempelvis ett snödjup på 171 cm den 4 april 1966. Det var produkten av en hel säsong idogt snöande, men det finns också exempel på snöfall på mycket udda tider, eller vad sägs om att Hasberget vid Kvarnberg norr om Orsa hade

ett snödjup på 56 cm den 29 september 1954. Ännu märkligare var att vår station Lisskogs-åsen (som då låg på Dalasidan av gränsen mot Värmland) hade hela 30 cm snö så sent på säsongen som den 12 juni 1981.

Oväder

Läget i inlandet innebär att man är mindre utsatt för svåra stormar än kustlandskapen. Det finns dock några oväder som orsakat stora skador även i Dalarna. Ett sådant drabbade södra Dalarna och Siljansbygden den 4-5 juli 1953. Speciellt utsatt var Leksandsbygden där en tromb drog fram. Ett oväder som svårt drabbade ett större område inträffade den 30 december 1988 med omfattande skogfällning som följd. Vid detta tillfälle förekom byvindar på 29 m/s i Mora. Den allra högsta byvind som uppmäts vid en inlandsstation (fjällen undan-tagna) i vårt land har faktiskt också noterats i Dalarna, närmare bestämt i Älvdalen där det förekom kortvariga vindstötar på hela 42 m/s den 14 april 1997.

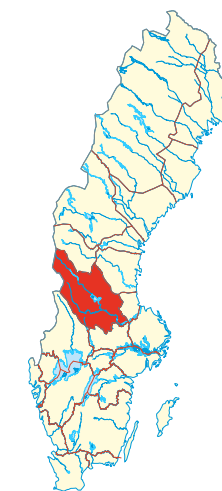
Ängsklocka

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Dalarnas väderextremer

Dalarna

Temperatur:

-5.5 – -12° jan-medel

10 – 16° juli-medel

Nederbörd:

600 – 1000 mm års-medel

(medel 1961-90)

Gästrikland

Liljekonvalj

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

"Riktiga" norrlänningar kan ibland se Gästrikland lite över axeln, och visst är landskapet Norrlands minsta och sydligaste, men åtminstone vad gäller snöförhållandena har det ändå en klart norrländsk prägel. Månadsmedeltemperaturen varierar i januari från -4° ute vid Eggegrund till -7° längst i nordväst, medan den är strax över 15° i nästan hela landskapet i juli, dock något lägre på höjder över 300 m i nordväst. Den uppmätta årsnederbörden är 600-700 mm utom i yttersta kustbandet och i Storsjötrakten, där den är något lägre, och i det höglänta området i nordväst, där den är något högre.

Temperaturrekord

Liksom på en del håll i Götaland härrör Gästriklands värmerekord från den 30 juni 1947 då Gävle hade 36.4° . Denna notering är för övrigt den näst högsta i Norrland. För att hitta Norrlandsrekordet får vi förflytta oss mer än 60 mil norrut(!) nämligen till Norrbotten. När det gäller köldrekordet står striden hård mellan den 9 februari 1966 och den 31 december 1978. Vid det förstnämnda tillfället hade Åmotsbruk -35.5° och vid det andra var det -35.6° i Sandviken. Skillnaden är visserligen minst sagt marginell men det senare tillfället, dvs nyårsaftonen 1978, får anses ha gått segrande ur striden, eftersom det då dessutom var så kallt som -37.6° vid Gävle-Sandvikens flygplats. Observationerna därifrån datalagrades dock inte vid SMHI, eftersom de utfördes vid för oregelbundna tider.

Nederbörds- och snödjupsrekord

Den största dygnsnederbörden (kl 07-07) i Gästrikland inträffade den 26 augusti 1979 då Gävle noterade 120 mm. Om man i stället håller sig till 24-timmarsmängder oavsett tid på dygnet är det troligt att det regnade ännu

mer i Mackmyra den 17-18 juli 1922, då man fick 125 mm, men den mängden fördelade sig på två nederbördsdygn. Den största månads-mängd som uppmäts i landskapet är 265 mm i Ockelbo i oktober 1974. Det största snödjup som uppmäts vid någon meteorologisk station i Gästrikland, åtminstone efter 1960, är 135 cm i Ockelbo den 12 mars 1966. Det var ett snötäcke som byggts upp successivt av flera, var för sig ganska måttliga, snöfall under den långa och kalla vintern 1965-66.

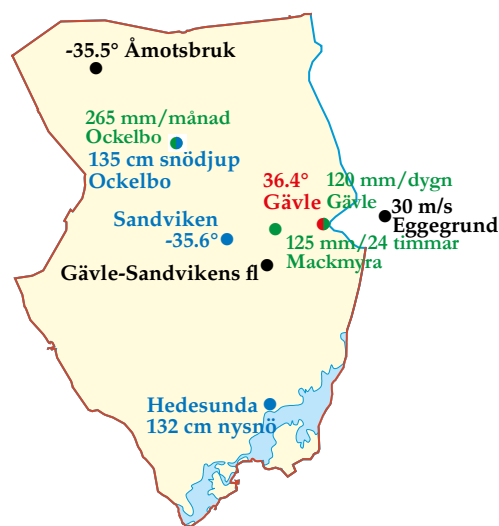
Snöoväder

Gästrikland är ett landskap känt för verkligt stor snödramatik. Ett av de allra värsta snöoväder som drabbat Sverige gav exempelvis 131 cm nysnö i Åbyggeby vid Gävle och 132 cm i Hedesunda ca 3 mil sydsydväst om Gävle den 4-7 december 1998. Envisa nordostvindar tog då upp fukt när de passerade det ännu isfria Bottenhavet. Denna fukt förvandlades till snö som sedan med kirurgisk precision lämpades av i ett långsmalt stråk exakt mitt över de centrala delarna av Gävle. Enligt mätningar av utsänd SMHI-personal bedömdes snödjupet ha varit drygt 140 cm i stadens centrum den 7. Effekten blev förstas förödande och bl a var privat biltrafik förbjuden i centrala Gävle under en dryg veckas tid. Ett annat snöoväder med vindar som nådde orkanstyrka på sina håll vid kusten inträffade den 3 januari 1954. Det orsakade mycket stora skador på skogen, inte minst i Gästrikland. Vid detta tillfälle nådde medelvinden 30 m/s på Eggegrund, den sannolikt högsta vindhastighet som uppmäts i Gästrikland.

Gästrikland

Temperatur:	
$-4 - -7^{\circ}$	jan-medel
15°	juli-medel
Nederbörd:	
600 – 700 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Gästriklands väderextremer

Hälsingland

Hälsingland är det kustlandskap som når högst över havet, 669 m, med stora temperaturskillnader som följd. I januari varierar medeltemperaturen från -4° i yttersta havsbandet till -11° i en del dalgångar längst i nordväst. I juli är den drygt 15 grader i landskapets lägre belägna delar och 13-14° på de högsta höjderna i väster. Den genomsnittliga uppmätta årsnederbörden varierar från knappt 500 mm i Bollnästrakten till ca 800 mm på höjderna sydväst om Hudiksvall, som tillsammans med Skuleskogen i Ångermanland är det nederbördsrikaste området i hela östra Sverige.

Köldrekord med da capo

Den högsta temperatur som uppmätts i Hälsingland är 35.1° i Söderhamn den 27 juli 1994. Köldrekordet lyder på -43.6° och har märkligt nog inträffat vid två tillfällen, båda gångerna i Ytterhogdal. Första gången var under den bistert kalla nyårsaftonen 1978, men eftersom värdet härrör från tiden efter kl 19, så är det bokfört på den 1 januari 1979. Andra gången var under den mycket kalla januarimånaden 1987, närmare bestämt den 10.

Svenskt nederbördsrekord

Att Hälsingland inte bara uppvisar en för östra Sverige ovanligt hög årsmedelnederbörd, framgår av att landskapet kan stoltsera med två Sverigerekord i nederbörd. Landskapets största dygnsnederbörd, 127 mm i Söderhamn den 15 oktober 1992 är nämligen också svenskt oktoberrekord. Om vi hade räknat nederbördsdygnet mellan klockan 19 och 19 i stället för mellan klockan 07 och 07 hade rekordmängden i stället blivit hela 149 mm räknat från klockan 19 den 15 till klockan 19 den 16 oktober. Det andra hälsingska Sverigerekordet är månadsmängden 356 mm för augusti som uppmättes i Åsnorrbodarna norr om Gnarp 1986.

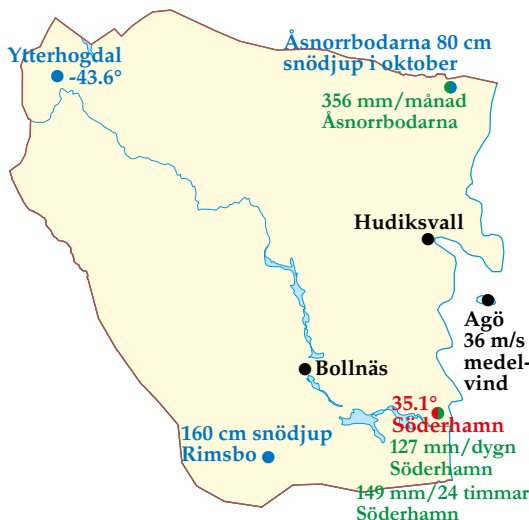
Snöoväder

Hälsingekusten är utsatt för svåra snöstormar från öster och nordost. Landskapets största snödjup härrör dock från inlandet, där Rimsbo i sydväst hade 160 cm snö den 2 april 1966. Vintern 1965-66 var kall och snörik i hela landet och rekorddjupet byggdes upp under många snöfall från mitten av november fram till början av april. Exempel på snöoväder som drabbat kustlandet finns att hämta från vintern 1966-67, alltså bara ett år senare. Under loppet av föga mer än en månad, närmare bestämt från december 1966 till början av januari 1967, drabbades då södra Norr-

landskusten av det ena kraftiga snöfallet efter det andra, så att snötäcket på trettondagen den 6 januari var drygt 1.5 m enligt privata mätningar i det område där Åsnorrbodarna ligger. Om det hade funnits en station där vid denna tid skulle snörekordet från Rimsbo kanske bara ha överlevt i knappt ett år.

En annan remarkabel månad när det gäller snöoväder var den rekordkalla oktobermånaden 1992. Upprepade snöfall den 13-16 gav då ett snödjup på hela 80 cm i Åsnorrbodarna den 17, det högsta oktobervärde som noterats utanför fjällen och de fjällnära områdena.

Det kanske allra värsta snöovädet i modern tid inträffade den 3 januari 1954, även om det främst tycks ha drabbat Gästrikland och nordöstra Uppland. Vindhastigheten vid Hälsingekusten var dock imponerande med medelvindar på upp till 36 m/s vid Agö, vilket är rekord för hela Norrlandskusten. Mätningarna skedde dock på 18 m höjd (25 m över havet), varför hastigheten på standardhöjden 10 m torde ha varit 3-4 m/s lägre.

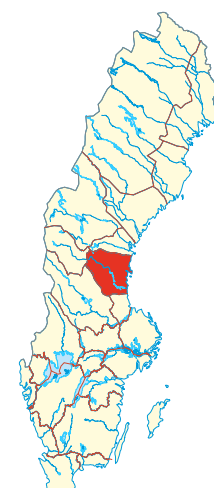

Hälsinglands väderextremer

Lin

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Hälsingland

Temperatur:

-4 – -11° jan-medel

13 – 15° juli-medel

Nederbörd:

500 – 800 mm års-medel

(medel 1961-90)

Härjedalen

Mosippa

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Härjedalen har ett för svenska förhållanden utpräglat kontinentalt klimat med stora temperaturskillnader mellan sommar och vinter liksom sommertid mellan dag och natt. Inget svenskt landskap har heller så hög medelhöjd över havet som Härjedalen. Ungefär halva ytan är belägen högre än 650 m ö h; i Lappland ligger en fjärdedel och i Jämtland bara en femtedel av landskapet så högt. Härjedalens lägsta punkt, 280 m ö h, ligger också betydligt högre än motsvarande punkt i Lappland och Jämtland. Den högsta punkten ligger nära 1800 m ö h så höjdskillnaden är hela 1500 m trots att landskapet är relativt litet.

Stora temperaturskillnader sommartid

Medeltemperaturen i juli är ca 14° i dalgångarna i landskapets östligaste del, men avtar med höjden till bara mellan 8 och 10° ovanför trädgränsen i väster och till uppskattningsvis knappt 5° på toppen av Helagsfjället. Den uppmätta årsnederbörden varierar från ca 500 mm i Ljusnans dalgång mellan Hede och Funäsdalen till omkring det dubbla på Helagsfjället.

Kalla dalgångar vintertid

Under vintern är skillnaderna i medeltemperatur betydligt mindre än sommartid och då är det i stället i genomsnitt kallast i den lägre terrängen. Allra kallast är det mellan Hede och Funäsdalen med -12 till -13° i genomsnitt i januari, medan det är bara -7 till -8° på en del höjdparter.

Kalla sommarnätter

Den högsta temperatur som uppmäts i Härjedalen är 36.0° i Sveg den 8 juli 1933. I lite nyare tid är den högsta temperaturen 33.0°

som också uppmäts i Sveg den 6 augusti 1975, under en närmast osannolik värmebölja som då drabbade den södra halvan av Sverige. Landskapets lägsta temperatur är -47.7°, uppmätt i Storsjö kapell den 10 januari 1987. För nästan alla månader har stationer i norra Norrland de svenska köldrekorden, men under sommarens soliga nätter i norr får sydligare stationer sin chans och i maj och juli innehar Härjedalen rekorden. Den 3 maj 1981 hade sålunda Fjällnäs -24.1°, ett verkligt ruggigt majvärde, och den 22 juli 1888 och den 14 juli 1893 hade Funäsdalen -5.0°.

Regn- och snörekord

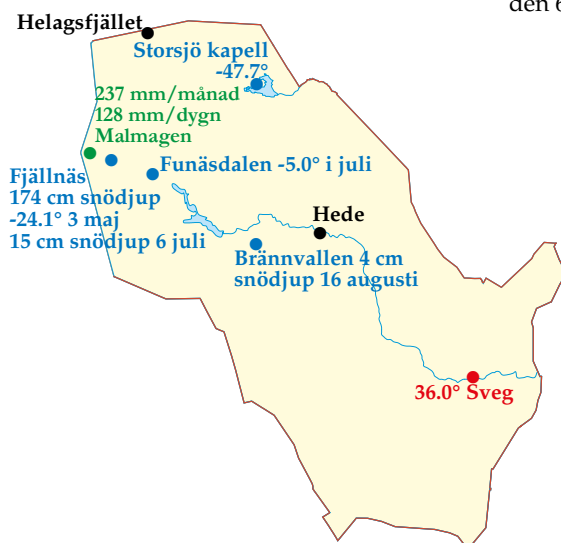
Nederbördsrekorden för såväl ett dygn som en kalendermånad innehas av Malmagen vid norska gränsen nordväst om Funäsdalen. Dygnsrekordet sattes i samband med det regn som orsakade ett katastrofflöde på Fulufjället i Dalarna. Från kl 08 den 30 till kl 08 den 31 augusti 1997 uppmätte man då 128 mm regn med en uppskattad maximal 24-timmarsmängd på 136 mm. Månadsrekordet lyder på 237 mm och sattes i juli 1973. Det största snödjup som rapporterats från Härjedalen är 174 cm som uppmäts i Fjällnäs den 6-7 och 12-13 mars 1988.

På grund av landskapets stora höjd över havet finns flera fall av extremt tidiga och sena snöfall rapporterade. Det tidigaste snöfall som vi har tillförlitlig kännedom om i Sverige utanför de rena fjällområdena inträffade sålunda den 17 augusti 1949 i Brännvallen 2 mil västsydväst om Hede. På 700 m höjd över havet hade man där enligt privata mätningar ett snödjup på 4 cm denna dag. Bland mycket sena snöfall kan nämnas att Fjällnäs rapporterade hela 15 cm snö den 6 juli 1964, så någon helt säkert snöfri säsong är alltså svår att fastställa för Härjedalens del.

Härjedalen

Temperatur:	
-7 – -13°	jan-medel
5 – 14°	juli-medel
Nederbörd:	
500 – 1000 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Härjedalens väderextremer

Medelpad

Medelpad är ett av våra mindre landskap, men dess betydande utsträckning från kusten och inåt land samt stora höjdskillnader – högsta punkten ligger 577 m ö h – medför ändå stora klimatskillnader. Medeltemperaturen i januari varierar sålunda från -5° ute på Brämön till -11° längs Holmsjön på gränsen mot Jämtland. I juli är det kallast i de högsta områdena i väster med 13° och varmast vid kusten och ett stycke in i Ljungans dalgång med 15°. Årsnederbörden varierar från 500 mm i trakten av Ånge till drygt 700 mm i en del höjdområden ett stycke innanför själva kustlinjen.

Temperaturrekord

Medelpads högsta rapporterade temperatur är 34.6° som uppmättes i Fränsta den 16 augusti 1947. Fränsta kan även ståta med landskapets köldrekord med -42.0° som uppmättes den 1 januari 1979. Medelpads köldrekord, liksom för övrigt även Hälsinglands, inträffade dock i själva verket redan sent på nyårsaftonen 1978, men eftersom det var efter klockan 19, då minimitermometern avläses och ställs om, har värdet hänförs till följande dag, d v s nyårsdagen 1979.

Skyfall med översvämningar

Den största dygnsnederbörd som rapporterats från Medelpad är 134 mm vid Sidsjö i Sundsvall den 27 augusti 2001. Vid detta tillfälle uppskattas den största 24-timmarsmängden vid Sidsjö ha varit 146 mm, och regnet orsakade mycket omfattande skador på väg- och järnvägsnätet i Sundsvallstrakten. Ett annat märkligt regn inträffade den 2-3 maj 1919. Vid denna tid på året är häftiga regn mycket ovanliga men vid detta tillfälle, då Lagfors fick sammanlagt 122 mm, orsakade det katastrofala översvämningar i de mindre vattendragen från mellersta Hälsingland till norra Ångermanland. Tre personer miste livet, därav två i Ljustorpsån som flyter genom Lagfors. Att den för året nybildade Statens Meteorologisk-Hydrografiska Anstalt (SMHA), fick sina maximi- och minimitermometrar på Lagfors herrgårds yttervägg bortspolade ter sig i detta sammanhang som mer uthärdligt. Den största månads mängd som noterats i Medelpad är 272 mm i Häljum söder om Sundsvall i oktober 1885. Den största månads mängden i mer modern tid, 268 mm, uppmätte man dels i Ulvsjön nära Hälsingegränsen söder om Stöde i augusti 1986, dels på

nära 400 m höjd över havet i Högsvedjan mellan Stöde och Liden i juli 2000. Det var alltså extremt blött två somrar i rad i Medelpad i början på 2000-talet.

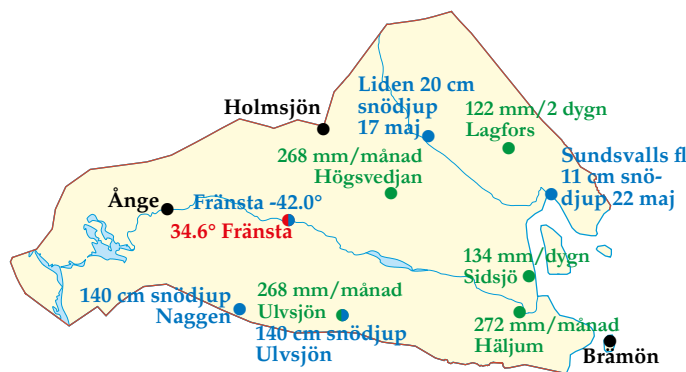
Snörikt på 60- och 80-talen

Det största snödjup som uppmätts på en officiell station i Medelpad är 140 cm, dels i Ulvsjön den 29 mars 1981, dels i Naggen 2 mil längre västerut den 15 mars 1988. Snödjup på omkring 150 cm kan dock mycket väl ha förekommit den 6-8 januari 1967 i höjdlägen strax innanför kusten såväl i gränstrakterna mot Hälsingland som i gränstrakterna mot Ångermanland. I dessa områden hade man dessutom extremt mycket snö under vintern innan. Ett par ovanligt sena snöfall förtjänar att nämnas, dels ett den 22 maj 1985, dels ett den 17 maj 2005. I det förra fallet var snödjupet 11 cm vid Sundsvalls flygplats och i det senare 20 cm i Liden. Flera av snöfallen under december 1966 som ledde fram till de stora snödjupen i januari 1967 måste betecknas som veritabla snöstormar. Några fall med vindhastigheter på minst 30 m/s har däremot inte registrerats i landskapet, därtill är den korta kuststräckan alltför kraftigt lädd på grund av den kuperade terrängen.

Gran

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Medelpads väderextremer

Medelpad

Temperatur:

-5 – -11° jan-medel

13 – 15° juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel

700 mm

(medel 1961-90)

Jämtland

Brunkulla

Foto: Lars Magnusson
Naturhistoriska riksmuseet

Ingenstans i Sverige, åtminstone inte norr om västkusten, är klimatet så påverkat av Atlanten som i Jämtland. Det beror på att Norge är smalt i höjd med Jämtland, men framför allt på att passen längs fjällkedjan är många och lägre belägna än längre söderut och norrut.

Milda, nederbördsrika vintrar i väster

Det atlantiska inflytandet är tydligast under vinterhalvåret. I januari är det sålunda varmest med medeltemperaturer på -7 à -8° i de västligaste fjällen vid Storlien och i en del höjdlägen i söder, medan det är kallast, omkring -11° , i en del köldhål i gränsområdena mot omgivande landskap. I juli är det varmest i de lägre delarna i öster – landskapets lägsta punkt ligger bara 35 m ö h – med medeltemperaturer på drygt 14° , och kallast i delar av fjällen, där det i genomsnitt bara är 11° på en del håll. Inom obebodda delar av fjällen är det dock betydligt kallare; på topparna i Sylarna, drygt 1700 m ö h, är medeltemperaturen i juli bara ca 5° .

Vindarna från Atlanten sätter också sina spår i nederbördsstatistiken, i synnerhet under vintern, då lågtryckstrafiken är mest intensiv. De västligaste Jämtlandsfjällen är därför mycket nederbördsrika med genomsnittliga årsmängder på över 1000 mm. Allra mest nederbörd bedöms Skäckerfjällen få med ca 1500 mm. De centrala och östra delarna av landskapet ligger däremot i regnskugga med årsmängder på 500-700 mm, lägst i Storsjöbygden.

Bölestrand både varmest och kallast

Värmerekordet för Jämtland är 34.0° , som uppmättes i Bölestrand i Indalsälvens dal-

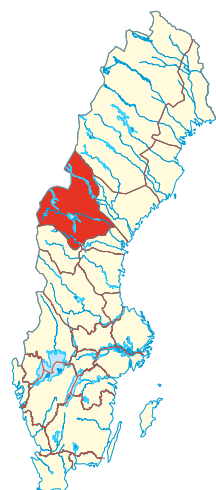
gång nära gränsen till Medelpad den 30 juni 1947, d v s samma dag som Målilla i Småland kunde notera tangerat svenskt värmerekord. Bölestrand innehar också det jämtländska köldrekordet med -45.8° , uppmätt den 6 januari 1950.

Många svenska nederbördsrekord

Den största dygnsnederbörd (kl 07-07) som uppmätts i Jämtland är 109 mm i Bydalen i Oviksfjällen den 21 augusti 1912. Dagen innan fick man 47 mm, så 24-timmarsmängden oavsett tid på dygnet kan ha varit ungefär lika stor som den 11-12 september 1988, då närbelägna Höglekardalen fick 148 mm på 24 timmar. Den största månads mängden noterades i Jormlien i januari 1989 med 429 mm, vilket är mest i Sverige oavsett månad. Utöver januari-rekordet innehar jämtländska stationer en hel radda Sverigerekord när det gäller månads-mängder: februari: 311 mm i Gråsjön 1943, mars: 312 mm i Gånälven 1938, april: 308 mm i Sandnäs 1943, juni: 278 mm i Klövsjö 1987, september: 301 mm i Höglekardalen 1984 och december: 373 mm i Björkede 1975. Stationerna Gråsjön, Gånälven, Sandnäs och Björkede ligger alla nära Skäckerfjällen.

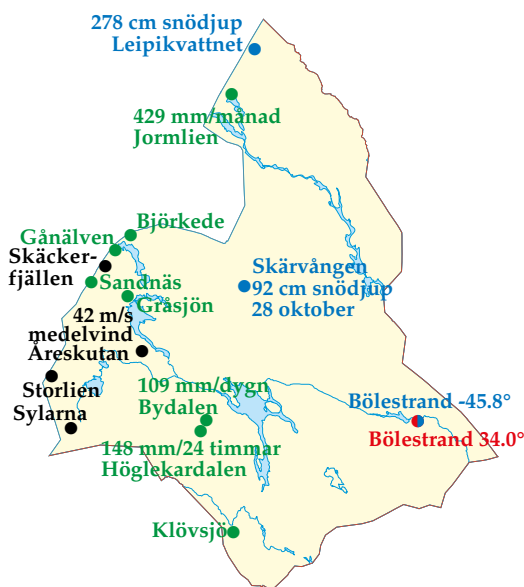
Snö och storm

Eftersom Jämtlandsfjällen är nederbördsrika vintertid är de också mycket snörika. Landskapets största snödjup är 278 cm, uppmätt i Leipikvattnet. Ett annat märkligt snödjup kunde noteras i Skärvången nordväst om Föllinge den 28 oktober 2006 med hela 92 cm, det största oktobervärdet i Sverige fränsett rekordet från Riksgränsenfjällen 1925. En av de värre stormarna i fjällen, åtminstone vad konsekvenserna beträffar, inträffade den 1-3 januari 1719. Då förlorade ca 4000 svenska och finländska soldater livet, när de efter Karl XII:s död skulle ta sig tillbaka till Handöl i Sverige från Trondheimstrakten i Norge. En annan klassisk storm ödelade den 10 januari 1932 den då nybyggda Sylstationen. Bland stormarna i nyare tid kan nämnas en den 5 december 1979, då det enligt uppgift blåste 54 m/s i byarna på Åreskutan, och den 1 februari 1993, då man hade en medelvind på 42 m/s på samma ställe.

Jämtland

Temperatur:	
-7 – -11°	jan-medel
5 – 14°	juli-medel
Nederbörd:	
500 – 1500 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Jämtlands väderextremer

Ångermanland

Ingenstans i Sverige är kusten så bergig som i Ångermanland. Det är också det kustlandskap som sträcker sig längst in mot fjällvärlden med höjder på upp till 635 m ö h längst i nordväst.

Den höga kusten påverkar klimatet

Den dramatiska terrängen i Höga Kusten-området mellan Härnösand och Örnsköldsvik sätter sina spår i klimatet. Delar av Ångermanlandskusten är sålunda den enda kuststräcka i Sverige där medeltemperaturen i juli inte riktigt når upp till 15° ens i lågt liggande områden, möjligen beroende på att havet utanför är ovanligt djupt. Endast vid kusten längst i söder och i en del lågt liggande dalgångar når den något över 15°. Sommartid avtar medeltemperaturen åt nordväst till knappt 14° i juli, eller på de högsta höjderna endast ca 12°. I januari varierar medeltemperaturen från -6° i yttersta kustbandet till -12° à -13° i en del dalgångar i väster. Den uppmätta årsnederbörden har ett markant maximum på de kustnära höjderna med upp till 800 mm på Skuleskogen söder om Örnsköldsvik. Detta område är tillsammans med höjdområdet sydväst om Hudiksvall det nederbördsrikaste i hela östra Sverige. Minst nederbörd får en del dalgångar i landskapets inre, bl a i Sollefteåtrakten, med 500 mm.

Svenska nederbördsrekord

Den högsta temperaturen i Ångermanland inträffade den 10 juli 1933, då Hoting hade 35.0°. Varmast i mer modern tid var det den 3 juli 1968. Då hade Sollefteå 33.7°, en tiondels grad högre än Bredbyn. Kallast var det den 10 januari 1987, då Junsele rapporterade -45.8°. Den största dygnsnederbörden i landskapet, tillika svenskt junirekord, noterades den 18 juni 1908, då Härnösand dränktes av ett intensivt åskregn med hagel som gav hela 187 mm. Härnösand har också det svenska dygnsrekordet för april med 78 mm den 8 april 1959. Den största mängden på senare år, 160 mm, föll i Rössjö västsydväst om Örnsköldsvik den 27 augusti 2001, under ett omfattande regn som orsakade stora skador främst i landskapets södra del. Den största månadsnederbörden uppmättes i Granberget längst i nordväst i augusti 1921 med 345 mm. Mer uppseendeväckande är dock att Ullånger fick 324 mm i december 1966, vilket med råge är den största mängd som uppmätts i hela östra Sverige under en vintermånad.

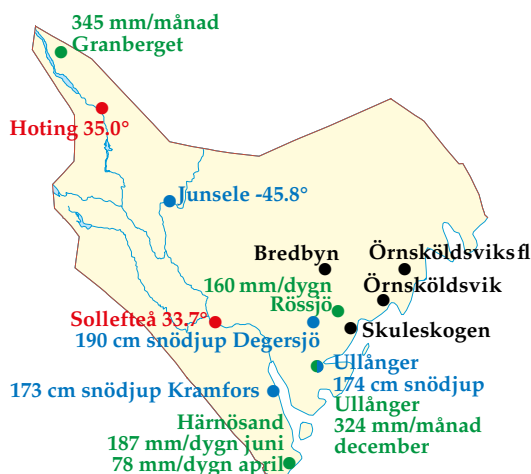
Snökaos på 1960-talet

De smått otroliga nederbördsmängder som uppmättes vid Ångermanlandskusten i december 1966 medförde mycket omfattande elavbrott och svårigheter för trafiken, eftersom nederbörden huvudsakligen kom i form av blötsnö. Snöfallen fortsatte även i januari 1967 och den 1 februari var det största snödjupet vid någon av våra stationer 190 cm i Degersjö 22 km norr om Ullånger, det största snödjup som rapporterats från en meteorologisk station utanför fjällområdet. Man kan förmoda att man var ganska utled på snön vid det laget, eftersom man så sent som i slutet av mars och början av april vintern innan också haft ovanligt stora snödjup med som mest 174 cm i Ullånger den 30 mars och 173 cm i Kramfors den 1 april. Snöförhållandena har för övrigt ofta varit svåra i östra Ångermanland, men det får räcka med dessa exempel från 1960-talet. Vi kompletterar med ett snöfall som vad intensiteten beträffar torde vara ett av de värsta någonsin i Sverige. Det inträffade den 22 oktober 2002 och drabbade ett begränsat område med centrum – olägligt nog – nära Örnsköldsviks flygplats. Under några få timmar fick man då lokalt upp till 60 cm snö i samband med åska.

Styvmorsviol

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Ångermanlands väderextremer

Ångermanland

Temperatur:

-6 – -13° jan-medel

12 – 15° juli-medel

Nederbörd:

500 – års-medel
800 mm

(medel 1961-90)

Västerbotten

Kung Karls spira

Foto: Lars Magnusson
Naturhistoriska riksmuseet

Trots att höjdskillnaderna är mindre än i många andra landskap i norra Sverige – högsta punkten ligger drygt 500 m ö h – och att avståndet till kusten ingenstans är större än 11 mil har Västerbotten ändå de största temperaturskillnaderna i januari av alla svenska landskap. När vi kommer upp till Västerbotten är det slut på den kraftigt kuperade kust som karakteriserar södra Norrland, något som märks i form av ett mindre uttalat kustmaximum i nederbörden.

Stora temperaturskillnader vintertid

I januari varierar medeltemperaturen från -6° ute vid Holmögadd i Norra Kvarken till nära -15° i Myrheden alldeles vid gränsen till Norrbotten i det norra inlandet, en skillnad på hela nio grader, vilket är mer än något annat svenskt landskap kan uppvisa. Sommartid är temperaturskillnaderna betydligt mindre. I juli är det kallast på de högsta höjderna i nordväst med ner till mellan 12 och 13°, medan det är varmast i ett stråk strax innanför själva kustlinjen med drygt 15°. Den högsta temperatur som uppmätts i landskapet är 34.2° i Skellefteå den 3 juli 1968. Vid samma tillfälle hade Skellefteå flygplats 34.0° och Hällnäs-Lund 33.3°. Kallast i Västerbotten var det i köldhålet Myrheden med -45.6° den 10 januari 1950. Myrheden kan också ståta med det svenska köldrekordet för oktober med -31.5° den 28 oktober 1968.

Skyfall

Den genomsnittliga uppmätta nederbörds-mängden per år varierar i Västerbotten från 500 mm vid kusten längst i norr till 700 mm ett stycke innanför kusten vid Ångermanlands-gränsen sydväst om Umeå. Den största dygns-nederbörd som uppmätts i Västerbotten är de

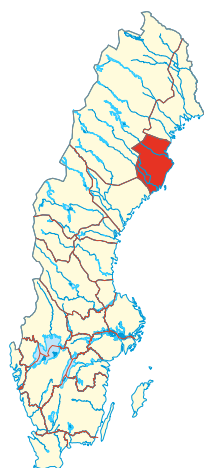
146 mm som vräkte ner över Holmögadd på morgonen den 8 augusti 1948, så tidigt för övrigt att mängden bokfördes på dygnet innan, eftersom nederbördsdygnet räknas från kl 07 till 07. Den näst största mängden är av betydligt senare datum, eller den 27 augusti 2007. Röbäcksdalen utanför Umeå fick då 119 mm. Den största månadsmängden i Västerbotten oavsett månad är 275 mm i Stenfors, 8 km söder om Botsmark i juli 1979.

Stora snödjup

Det största snödjup som rapporterats från Västerbotten är 151 cm i Vännäs den 4 februari 1967. Här, liksom längre söderut, var det många och rikliga snöfall i december 1966 som lade grunden för rekordet. I norra Norrland är fallen med verkligt svåra snöoväder i kusttrakterna färre än längs södra Norrlandskusten. Det beror delvis på att kusten är flackare i norr, men framför allt på att Bottenviken isläggs betydligt tidigare än Bottenhavet, vilket redan tidigt på säsongen begränsar tillförseln underifrån av den för molnbildningen och nederbördsprocessen nödvändiga vattenångan. I det norra inlandet kan det dock snöa redan i slutet av sommaren, och ett märkligt sådant fall inträffade i nordvästra Västerbotten så extremt tidigt som den 30 augusti 1986. Ingen av stationerna i landskapet rapporterade visserligen snötäcke, men det förefaller högst troligt att ett kortvarigt sådant ändå bildades i högre terräng.

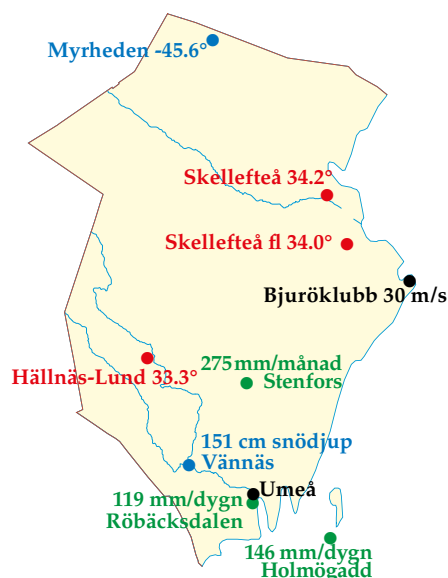
Stormar

Eftersom det oftast blåser som allra hårdast vid västlig vind är Norrlandskusten i allmänhet förskonad från de verkligt svåra stormarna. Bjuröklubb söder om Skellefteå är dock en udde som sticker ut mot norr och som därför i någon mån är utsatt för västvin-dar. Där uppmättes också landskapets högsta vindhastighet nämligen 30 m/s dels den 18 januari 1953, dels den 3 mars samma år.

Västerbotten

Temperatur:		
-6 – -15°	jan-	medel
12 – 15°	juli-	medel
Nederbörd:		
500 –	års-	medel
700 mm		
(medel 1961-90)		

Västerbottens väderextremer

Norrbotten

Bistra vintrar och solrika men korta somrar karakteriserar det norrbott-niska klimatet. Ett annat typiskt inslag i klimatet längst i norr är de korta vårarna, bara hälften så långa som i Skåne och den s k femte årstiden, vårvintern, en underbar årstid då solen börjar värma på dagarna medan snön fortfarande ligger djup.

Bister vinter – varm sommar

I januari varierar den genomsnittliga temperaturen från -9° ute på Rödkallen i Bottenviken, där för övrigt februari är en grad kallare, till -16° i Muonioälvens dalgång längst i norr. I juli är det varmast i ett bälte närmast innanför kusten med drygt 15°. Vid norra Norrbottens-kusten är detta bälte bredare än på något annat ställe vid Norrlandskusten norr om sydligaste Hälsingland. Notabelt är också att det under juli i medeltal är praktiskt taget lika varmt i Haparanda som i Ystad. Kallast i juli är det i allmänhet längst i norr med 13°, men på de högsta höjderna – landskapets högsta punkt ligger nära 600 m ö h – är det ytterligare ett par grader kallare.

Minst nederbörd i Norrbotten får skärgården med ner till knappt 400 mm per år på Rödkallen. Mest nederbörd, drygt 700 mm, får man i genomsnitt vid stationen Talljärv, 28 km väster om Överkalix, fem mil rakt norr om den punkt där kusten börjar vika av österut, ett förhållande som sannolikt har betydelse för att maximumet hamnar just där det gör.

Värmerekord för Norrland – regnrekord för Sverige

Den högsta temperatur som uppmäts i Norrbotten, ja faktiskt i hela Norrland, är 36.9° i Harads den 17 juli 1945. Kallast var det den 28 januari 1999, då Ylinenjärvi norr om Övertorneå hade -46.4 och Svartbyn -46.0°. Norrbotten har också det svenska köldrekordet för september med -15.2° i Brännberg, 20 km väster om Boden, den 29 september 1939.

Sommaren 1997 var visserligen överlag mycket varm och oftast solig, men det förekom ändå en del fullständigt unika regnoväder. En månad före regnkatastrofen på Fulufjället i Dalarna drabbades södra Norrbotten av ett annat fasansfullt regn. Det gav under nederbördsdygnet (kl 07-07) den 28 juli inte mindre än 198 mm och under den värsta 24-timmarsperioden uppskattningsvis 210 mm i Fagerheden, 30 km väster om Piteå. Dygns-mängden, 198 mm, är den största som någonsin uppmäts vid en SMHI-station. Med en så enorm mängd blev det i Fagerheden i juli 1997 också ett månadsrekord för Norrbotten

ten oavsett månad med 326 mm. Fagerheden har även den näst största månadsmängden i Norrbotten med sina 242 mm i augusti 1992.

Stora snödjup och "tropiskt" oväder

Det största snödjup som rapporterats från Norrbotten är 162 cm i Övertorneå den 23-28 februari och den 20-23 mars 1974, men detta stora snödjup förklaras delvis av att stationen vid den tiden hade ett mycket speciellt läge alldeles intill ett brant berg. Det näst största snödjupet är 150 cm och det noterades i Talljärv den 15 januari och den 15 mars 1994.

Norrbotten, liksom andra kustlandskap norr om Hälsingland, är mindre utsatt för svåra stormar än kuststräckorna längre söderut, men det finns ett oväder i Norrbotten som är mycket märkligt. Det utgjordes av ett antal kraftiga bymoln som bakats samman till en s k supercell med en diameter på 5-10 mil och med molntoppar på drygt 12 km höjd, som den 11 augusti 1985 drog in över kusten vid Kalix. Ovädret drog sedan vidare till trakterna av Morjärv och Överkalix och orsakade stor förödelse i skogen på sin väg. Ett par andra oväder av mer konventionell typ orsakade omfattande skogfällning den 22 september 1982 och den 26 december 1992, då det blåste 27 respektive 30 m/s i byarna vid Luleå flygplats.

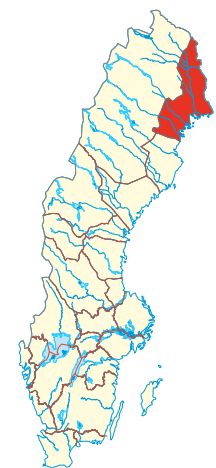

Norrbottens väderextremer

Åkerbär

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Norrbotten

Temperatur:

-9 – -16° jan-medel

11 – 15° juli-medel

Nederbörd:

400 – års-medel
700 mm

(medel 1961-90)

Lappland

Fjällsippa

Foto: Lars-Åke Janzon
Naturhistoriska riksmuseet

Lapplands yta utgör hela en fjärdedel av Sveriges. Lappland är dessutom det landskap som har de största höjdskillnaderna; lägsta punkten ligger bara 45 m ö h, medan högsta punkten, tillika Sveriges högsta punkt, Kebnekaises sydtopp, ligger drygt 2100 m ö h. Mot denna bakgrund är det knappast förvånande att klimatet uppvisar stora geografiska variationer och delvis är mycket extremt.

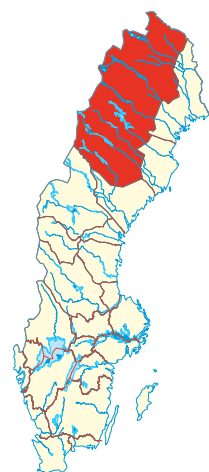
Kallast, blötest och torrast i Sverige

Månadsmedeltemperaturen i januari varierar från -17° i en del riktigt kalla dalgångar i landskapets norra del till -10° i vissa gynnade höjdlägen i dess södra del. I juli varierar den i bebodda delar från 10° i delar av fjällen till nästan 15° i Piteälvens och Luleälvens dalgångar vid gränsen till Norrbotten. I de högre delarna av fjällen är den betydligt lägre eller ner till ca 0° i de högsta delarna av Sarek och Kebnekaisemassivet. Det betyder att det i juli är lika varmt (eller kallt) på Kebnekaises sydtopp som det är i januari-februari på Måkläppen vid Falsterbo! I inget annat landskap varierar därmed julimedeltemperaturen så mycket som i Lappland. Där finns också såväl landets torraste som nederbördsrikaste områden med en årsnederbörd som varierar från 300 mm i Abiskoområdet till 2000 mm i vissa delar av Sulitelma och Sarek.

Nordiskt köldrekord

Den högsta temperatur som uppmätts i Lappland är 34.5° i Gällivare den 8 juli 1927 och i Jokkmokk den 17 juli 1945. Den lägsta temperatur som uppmätts på en meteorologisk station inte bara i Lappland utan i Sverige och t o m Norden är -52.6° i Vuoggatjålme nordväst om Arjeplog den 2 februari 1966, under den verkliga vargavintern i landets norra hälft. Ungefär -53° uppmättes också på en privat, men i efterhand kontrollerad, termometer i Malgovik väster om Vilhelmina på Luciamorgonen den 13 december 1941. Förutom köldrekordet för februari har Vuoggatjålme också de svenska köldrekorden för januari och mars med -49.0° på nyårsdagen 1951 respektive -45.8° den 4 mars 1971. Januari-rekordet delas med ännu en Lapplandsstation nämligen Karesuando, där det var lika kallt den 27 januari 1999. Karesuando har

dessutom köldrekordet för april med -36.5° den 6 april 1916. Lappland har också köldrekordet för juni med -12.9° uppe på Vassitjåkko (1372 m ö h) den 2 juni 1907. Nere i Vassijaure (nuvarande Katterjåkk) var det då -9.8°, som är junierekord för bebodda trakter. Slutligen har Lappland även köldrekorden för augusti med -8.5° i Nikkaluokta den 31 augusti 1959, november med -43.0° i Vittangi den 24, 25 och 26 november 1890 samt december med -48.9° i Hemavan den 30 december 1978. Den lägsta månadsmedeltemperatur som noterats i Sverige är -27.2° i Vittangi under februari 1985, en verkligt imponerande siffra. Stora delar av Sydsveriges kustområden har över huvud taget aldrig noterat så låg temperatur under mer än 100 års mätningar.

Lappland

Temperatur:	
-10 – -17°	jan-medel
0 – 15°	juli-medel
Nederbörd:	
300 – 2000 mm	års-medel
(medel 1961-90)	

Lapplands väderextremer

Lappland forts

Stor vinternederbörd i fjällen

De allra västligaste fjälltrakterna i Jämtland och Lappland får mycket stora nederbördsmängder under vintern, medan övriga delar av landet får mest nederbörd från högsommaren till hösten. Detta avspeglas i de största nederbördsmängderna i Lappland vilka dels utgörs av vintervärden från gränstrakterna mot Norge, dels av sommarvärden från skogslandet. Den största dygnsmängden, tillika svenskt decemberrekord, är sålunda 122 mm uppmätt i Riksgränsen den 14 december 1909 och den största i mer modern tid 119 mm i Tjåmotis väster om Jokkmokk den 7 augusti 1967. Om vi i stället för mängder under fixa nederbördsdygn mellan klockan 07 och 07 tittar på stora 24-timmarsmängder oavsett tid på dygnet är det en mängd på uppskattningsvis 150 mm i Ulvöberg 3 mil nordost om Vilhelmina den 24 juli 1957 som är värst. Förutom för december innehar Lapplandsfjällen de svenska dygnsrekorden även för januari till mars enligt följande: januari 104 mm i Katterjåkk den 10 januari 2002, februari 85 mm i Joesjö väster om Tärnaby den 16 februari 1976 och mars 90 mm, även det i Joesjö den 19 mars 1966. De största månadsmängderna i bebodda trakter uppmättes dels i Riksgränsen i januari 1911 med 395 mm, dels i Mjölkbäcken vid norska gränsen norr om Tärnaby i januari 1989 med 325 mm. Uppe på 1834 m höjd över havet på Pärtetjåkko i Sarek uppmättes dock hela 404 mm nederbörd under juli 1915.

Svenska snö- och vindrekord

Det största snödjup som uppmätts vid en meteorologisk station i Sverige är 327 cm i Kopparåsen 2 mil öster om Riksgränsen den 28 februari 1926. Då fick tydligen observatören nog och flyttade från platsen, vilket antagligen var välbetänkt, eftersom snödjupet rimligen bör ha ökat ytterligare i mars. På grund

av de speciella terrängförhållanden som råder vid Kopparåsen hade dock säkerligen mycket av denna snö blåst ner från omgivande fjäll, varför det snödjup på 265 cm som uppmättes i Katterjåkk den 13 mars 1993 är ett mer realistiskt rekordvärde för Lappland. Genom mätningar som glaciologer regelbundet utför vet vi dock att betydligt större snödjup har förekommit på glaciärer i Kebnekaisemasivet. Som exempel på ett mycket märkligt snöfall utanför fjällområdet kan nämnas ett som drabbade det höglänta området mellan Vilhelmina och Lycksele så sent på säsongen som den 2-4 juni 1932. I Ulvöberg sveptes det vackra försommarlandskapet i ett metertjockt nysnötäcke med drivor på upp till 210 cm.

Vädret i fjällen kan många gånger vara ytterst extremt, vilket inte minst vindobservationerna vittnar om. Den högsta tiominutersmedelvind som uppmätts i Sverige är exempelvis 44 m/s uppe på en fjälltopp 1037 m ö h vid Stekenjokk i sydligaste Lapplandsfjällen den 11 januari 2005. Sannolikt överträffades dock denna notering under en orkan på Pärtetjåkko den 14 februari 1917 då vindhastigheten uppskattades till 50 m/s sedan vindmätaren blåst sönder. Vid detta tillfälle hängde de båda observatörernas liv på en skör tråd. Utmärkande för vindarna i vissa fjälldalar är deras extrema byighet. Vid glaciologernas forskningsstation Tarfala i Kebnekaisemasivet uppmättes sålunda smått otroliga 81 m/s i en kortvarig vindstöt den 20 december 1992. Även i bebodda trakter av Lappland kan det blåsa ordentligt. Vid Kiruna flygplats noterades exempelvis 23 m/s i medelvind och 39 m/s i byarna den 2 december 1989 och i Nikkaluokta 28 respektive 40 m/s den 17 december 1997. I blåshålet Stora Sjöfallet förekom dessutom medelvindar på 38 m/s den 16 februari och den 5 december 2003.

Sverigerekord

Temperatur i °C

Högsta uppmätta

38.0	Målilla, Småland	1947-06-29
38.0¹⁾	Ultuna, Uppland	1933-07-09

Lägsta uppmätta

-52.6²⁾	Vuoggatjålme, Lappland	1966-02-02
---------------------------	------------------------	------------

Högsta månadsmedel

21.9	Karlstad, Värmland	juli 1901
-------------	--------------------	-----------

Lägsta månadsmedel

-27.2	Vittangi, Lappland	februari 1985
--------------	--------------------	---------------

¹⁾ Avläst på en halv grad när.

²⁾ -53° uppmättes i Malgovik (Vilhelmina), Lappland 13/12 1941 på en privat termometer som i efterhand kontrollerades vid SMHI.

Nederbörd i mm

Största dygnsnederbörd

198.0¹⁾	Fagerheden, Norrbotten	1997-07-28
---------------------------	------------------------	------------

Största månadmängd

429	Jormlien, Jämtland	januari 1989
------------	--------------------	--------------

Största årsmängd

1866	Mollsjönäs, Västergötland	2008
-------------	---------------------------	------

¹⁾ 237 mm uppmättes i Karlaby i Skåne 1960-08-06 vid ett hydrologiskt projekt. 276 mm uppmättes av en privatperson på Fulufjället i Dalarna 1997-08-30--31.

Snödjup i cm

327	Kopparåsen, Lappland	1926-02-28
------------	----------------------	------------

Vindhastighet i m/s

Högsta uppmätta medelvind under 10 minuter

kuststation		
40	Ölands södra grund	1967-10-17
fjällstation		
44	Stekenjokk, Lappland	2005-01-11

Högsta uppmätta byvind

kuststation		
43	Hanö, Blekinge	1999-12-03
fjällstation		
81	Tarfala ¹⁾ , Lappland	1992-12-20

¹⁾ Stationen vid Tarfala, 1150 meter över havet, drevs vid detta tillfälle av Stockholms universitet.

Index

Landskap	sid
Blekinge	5
Bohuslän	10
Dalarna	19
Dalsland	12
Gotland	9
Gästrikland	20
Halland	6
Hälsingland	21
Härjedalen	22
Jämtland	24
Lapland	28
Medelpad	23
Norrbottn	27
Närke	16
Skåne	4
Småland	7
Södermanland	14
Uppland	15
Värmland	18
Västerbotten	26
Västergötland	11
Västmanland	17
Ångermanland	25
Öland	8
Östergötland	13

